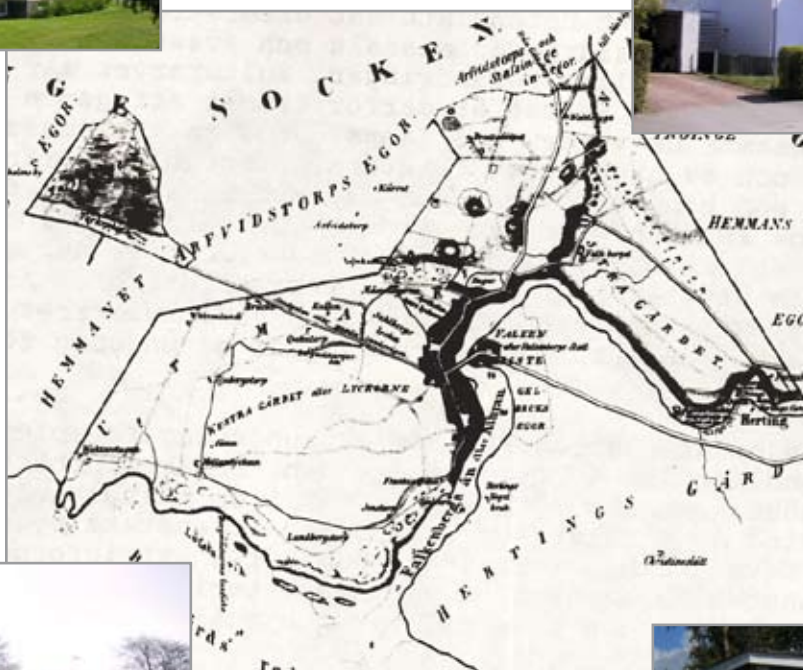

STADENS YTTRE ÅRSRINGAR

Översiktlig karaktärisering av bebyggelsens värden och kvaliteter i Falkenberg

Underlag för planering, underhåll och vård

Falkenbergs museum
Stadsbyggnadskontoret i Falkenberg
2005

Omslagsfoto:

Stora bilden: Karta över Falkenberg från 1855.

Små bilderna:

Överst till vänster: Kv Måsen 13 i Arvidstorp.

Nere till vänster: Kv Skålen på Västra Gärdet.

Överst till höger: Kv Myran i Herting.

Nere till höger: Badhytt på Skrea strand, Knölaberget.

Foto Anna-Karin Skiöld 2004.

Text och foto kapitlen Inledning, Västra gärdet, Valencia, Arvidstorp, Östra gärdet, Tröingeberg, Herting, Hjortsberg/Kristineslätt, Skrea strand och Slätten Anna-Karin Skiöld 2004.

Text och foto områdena Kv Rosen och Stafsinge strand på Västra Gärdet, Kv Svärdet i Arvidstorp, Falkvägen på Östra gärdet och Nedre Tröingeberg, samt kapitlen Skrea samhälle/Ringsegård, Vinberg och Skogstorp Christina Thunqvist Svantesson 2005.

Redigering och layout Christina Thunqvist Svantesson 2005.

FÖRORD

Under fyra månader, april – juli 2004, inventerade bebyggelseantikvarie Anna-Karin Skiöld Falkenbergs tätortsbebyggelse. Inventeringen färdigställdes och redigerades av bebyggelseantikvarie Christina Thunqvist under hösten 2005. Området som inventerats är det som ingår i Delöversiktsplanen för Falkenbergs kommun 2005. Arbetet har initierats av Falkenbergs museum och Stadsbyggnadskontoret i Falkenbergs kommun, Länsstyrelsen (länsantikvarien) i Halland samt Landsantikvarien, Hallands läns museer. Projektet är samfinansierat mellan de tre förstnämnda parterna.

Avsikten är att utredningen skall utgöra kunskapsunderlag både vid avvägningar inför beslut om bygglov och som stöd för fastighetsägarna vid vård och underhåll av bebyggelsen. Vidare skall utredningen ligga till grund för rekommendationer i detaljplaner och i delöversiktsplan för Falkenbergs centralort. Arbetet med utredningen ses även som en viktig del av det mer långsiktiga miljömålsarbetet då inventeringen avses bli ett hjälpmedel för att uppfylla miljökvalitetsmålen avseende "God bebyggd miljö".

Någon fullständig kartläggning av bebyggelsen har inte rymts inom projektet. Falkenbergs tätort har inventerats och inom denna har därefter "värde-enhetliga områden" identifierats. Genom att beskriva dessa avser vi att sprida kunskap och förståelse för hur bebyggelsen kommit till, vad som är tidstypiska karaktärsdrag och vad som kan vara viktigt att bevara för framtiden. Utredningsarbetet har inte varit inriktat på enstaka byggnader av stort kulturhistoriskt värde, då dessa av resursskäl avses inventeras och beskrivas i särskild utredning. Sålunda kan åtskilliga fastigheter som inte omnämns i denna utredning ha höga bevarandevärden.

De generella rekommendationer som tagits fram i rapporten utgör en sakkunnig bedömning av vad som krävs för att bevara de värden som bebyggelsen har. I delöversiktsplanen och kommande detaljplaner liksom vid bygglovprövning måste den politiska avvägningen göras av hur säkerställande av värdena skall ske.

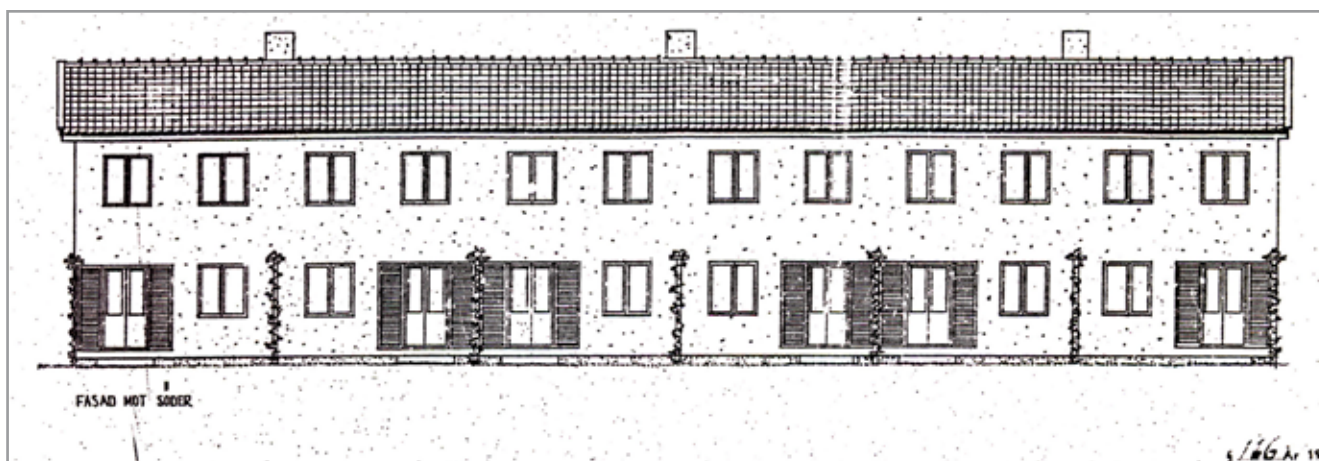
Vår förhoppning är att rapporten skall bli ett inspirerande, användbart och viktigt underlag för det fortsatta arbetet med bevarande och utveckling av staden.

För Stadsbyggnadskontoret

Monica Rudqvist Johan Risholm

För Falkenbergs Museum

Debbie Thompson

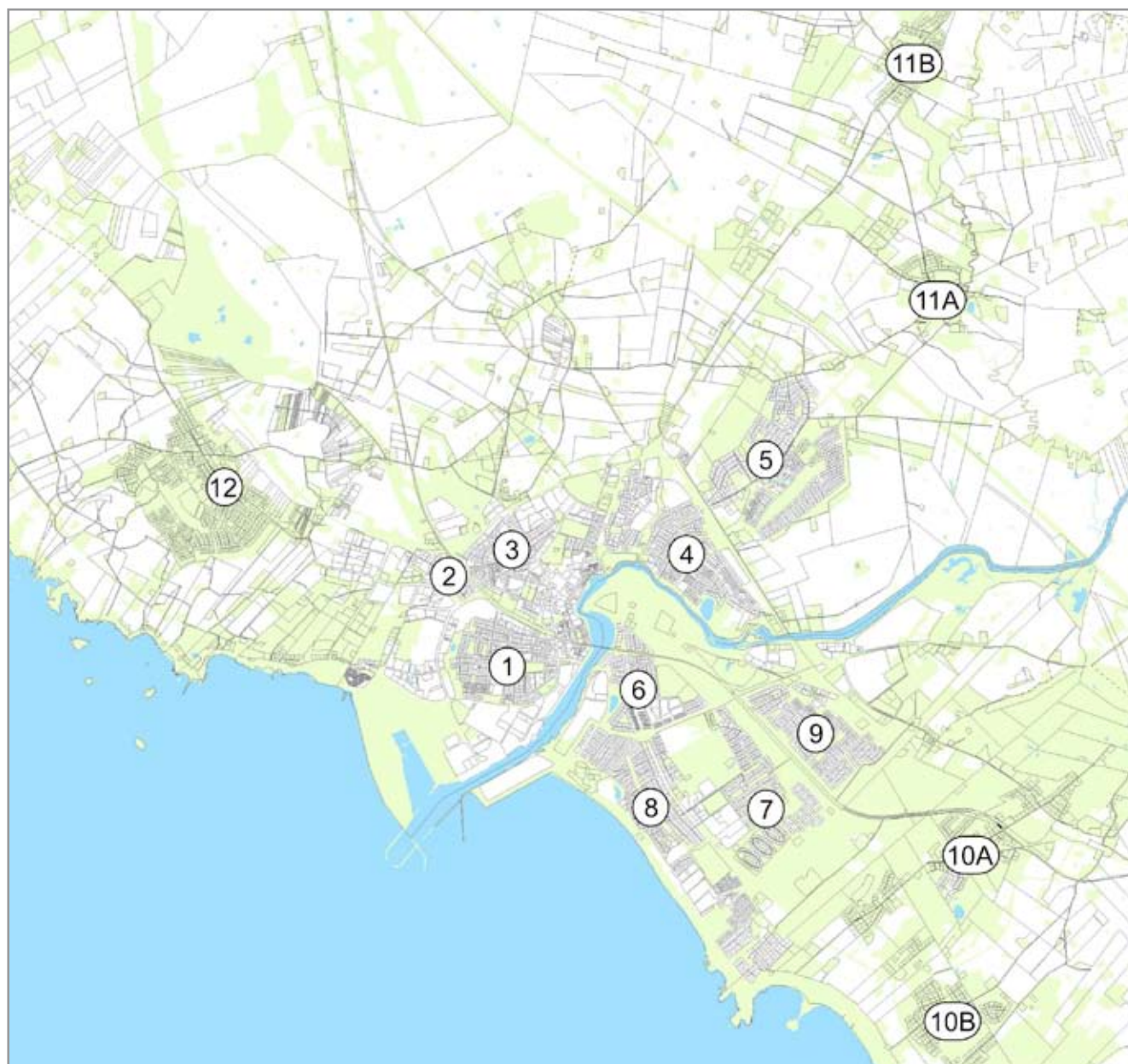

Nybyggnadsritning för radhus i kvarteret Rosen, Västra gärdet.

INNEHÅLL

ÖVERSIKTSKARTA	VI
INLEDNING	1
BYGGNAD SINVENTERINGENS BETYDELSE I PLANERINGEN	3
VARSAMMA FÖRÄNDRINGAR.....	5
FALKENBERG.....	6
1. VÄSTRA GÄRDET	11
1:1. KOMPASSEN OCH DEL AV SKOTET	15
1:2. DEL AV KV SKOTET, RODRET OCH MASTEN	17
1:3. MASTEN OCH DEL AV RODRET.....	19
1:4. STAREN, SVALAN OCH DEL AV TRASTEN, DUVAN, SIPPAN M.FL.....	21
1:5. DRAGGEN, TROSSEN, SEGLET, RIGGEN, RATTEN OCH DEL AV FLAGGAN.....	23
1:6. OMRÅDET SÖDER OM JÄRNVÄGEN.....	25
1:7. KVARTERET ROSEN 17, radhuslängorna	27
1:8. STAFSINGE STRAND	29
2. VALENCIA	31
2:1. KVARTEREN ORMBUNKEN, OLYMPEN OCH DIRIGENTEN.....	33
3. ARVIDSTORP OCH DELAR AV INNERSTADEN	35
3:1. KVARTEREN VINKELN OCH PASSAREN	39
3:2. KVARTERET ORMEN	42
3:3. TÄLTET 1-4	43
3:4. MÅSEN 2 OCH 13	45
3:5. KVARTEREN LANTARBETAREN OCH RÄTTAREN	47
3:6. KVARTERET HERDINNAN	48
3:7. DEL AV KV SÅNINGSMANNEN, ODALMANNEN OCH FOGDEN	49
3:8. KÄRRALYCKAN 4 - 7.....	50
3:9. KÄRRALYCKAN 1-3 OCH BRATTALYCKAN	51
3:10. REPSLAGAREN 16-20	52
3:11. KVARTERET SVÄRDET	53
4. ÖSTRA GÄRDET / FAJANS	57
4:1. KVARTEREN PILEN, BÅGEN OCH GRUEBÄCK.....	61
4:2. SLOALYCKAN.....	63
4:3. VINDILEN 1.	65
4:4. STÖVELN	66
4:5. KVARTERET LERMARKEN M.FL.....	67
4:6. KVARTEREN NITEN, NARVA OCH NOTARIEN	71
4:7. FALKVÄGEN I N-KVARTEREN	73
4:8. FAJANS	75
5. TRÖINGEBERG	79
5:1. FABO-HUSEN	81
5:2. ÖVRE TRÖINGEBERG	83
5:3. GAMMELS VÄG	86
5:4. RIMMAREVÄGEN	87
5:5. FLERFAMILJSHUSEN PÅ NEDRE TRÖINGEBERG	89
5:6. NEDRE TRÖINGEBERG	91

6. HERTING	93
6:1. KVARTERET MAJOREN M.FL.	97
6:2. KV LÖVET, LINSEN, LINDEN, LAMPAN OCH LAGMANNEN	101
6:3. KVARTEREN LÄNSMANNEN OCH LÄDERLAPPEN	105
6:4. KVARTERET LUGNET M.FL.	107
6:5. KVARTERET KORALLEN M.FL.	109
6:6. KV KNIVEN, KLIPPAN, KLASSEN, KLUBBAN OCH KLINGAN	111
 7. HJORTSBERG / KRISTINESLÄTT	113
7:1. KVARTERET SANDKORNET M.FL.	116
7:2. KVARTERET ORDENSBANDET M.FL.	117
7:3. KVARTERET HJORTEN.....	119
 8. SKREA STRAND	121
8:1. BADSTUGEKVARTEREN	125
8:2. KVARTERET JUNGFRUN M. FL.....	129
8:3. HAVSBADSALLÉN: JULLEN, JORDGUBBEN, JÄNTAN OCH JUNGMA NNEN	131
8:4. KVARTEREN JÄNTAN, JUNKERN OCH DEL AV FYREN	133
8:5. KVARTERET SNIPAN	134
8:6. KVARTERET LANTERNAN	135
8:7. KVARTERET PROPELLERN M.FL.	136
8:8. KV KLYVARBOMMEN, ANKARSPELET, DEL AV DURKEN OCH HYTTEN	138
8:9. KVARTERET TULLKRYSSAREN M.FL.....	139
 9. SLÄTTEN	141
9:1. KVARTERET VISAN M.FL.....	143
9:2. KVARTERET MARKURELL M.FL.	145
9:3. KVARTERET FRUNTIMRET M.FL.	147
9:4. KVARTERET HERTHA M.FL.....	148
9:5. KVARTERET RINGDANSEN M.FL.	149
9:6. OMRÅDET ÖSTER OM SIMMENS VÄG	150
 10. SKREA SAMHÄLLE OCH RINGSEGÅRD	153
10:1. SKREANÄS, STATIONSSAMHÄLLET.....	156
10:2. SKREA BACKE	158
10:3. NORRA ÄNGSLYCKEVÄGEN	160
10:4. RINGSEGÅRD; rutnätsplanen.....	162
 11. VINBERGS KYRKBY OCH SAMHÄLLE	165
11:1. OMRÅDET KRING VINBERGS KYRKA.....	168
11:2. HEDVÄGEN I VINBERGS KYRKBY	171
11:3. OMRÅDET VID F.D. JÄRNVÄGSSTATIONEN I VINBERGS SAMHÄLLE	173
 12. SKOGSTORP	175
12:1. GAMLA CENTRUM MED VALLMOVÄGEN OCH TULPANVÄGEN.....	177
12:2. KEDJEHUSEN VID GULLREGNSVÄGEN	179
12:3. ”STRANDHAGA”, sydvästra Skogstorp	181
 FOTO	183
TIDIGARE INVENTERINGAR MED KARTOR	184
ÖVRIGA KÄLLOR	189
STADSDELSKARTOR MED VÄRDE-ENHETLIGA OMRÅDEN	190

ÖVERSIKTSKARTA

Falkenberg med stadsdelarna

1) Västra gärdet	7) Hjortsberg
2) Valencia	8) Skrea strand
3) Arvidstorp	9) Slätten
4) Östra gärdet / Fajans	10) A: Skrea samhälle och B: Ringsegård
5) Tröingeberg	11) A: Vinbergs kyrkby och B: Vinbergs samhälle
6) Herting	12) Skogstorp

Kartor över stadsdelarna med värdeenhetsliga områden på sidorna 190-194.

INLEDNING

Syfte och målsättning

Inventeringen av Falkenbergs innerstad är ett led i miljömålsarbetet i Halland. År 1999 antog riksdagen 15 miljökvalitetsmål som ska uppfyllas till år 2020. Ett av delmålen är "God bebyggd miljö". Etappmål för bebyggelsen är bland annat att *"senast år 2010 grundas den statliga och kommunala planeringen på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras och utvecklas"* dessutom ska *"den äldre kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen senast 2010 vara identifierad och ett program för skydd av dess värden finnas"*.

Syftet har varit att få en översiktlig inventering av bebyggelsen i hela Falkenbergs tätort. Fokus har lagts på något som benämnts "värde-enhetliga områden". Områdena uppfyller något eller några av följande kriterier:

- sammanhängande och enhetligt
- kännetecknas av liknande bebyggelse, säregen stadsplan, likartade gatu- och trädgårdsrum, särpräglade detaljer etc
- präglas och karaktäriseras på ett tydligt sätt av en viss tid
- kulturhistoriskt värdefullt.

Det övergripande begreppet *kulturhistoriskt värde* kan omfatta

- dokumentvärde (så som t.ex. arkitekturhistoria; teknikhistoria eller information om stadens utveckling), och/eller
- upplevelsevärdevärde (konstnärligt; upplevelse av tid och kontinuitet; miljömässigt så som placering i landskapet eller stadsmiljön)
- övergripande/förstärkande värden (så som autenticitet; representativitet eller sällsynthet).

Någon dokumentation av enskilda byggnader har inte varit avsedd att rymmas inom ramen för detta arbete. Rapporten ska å andra sidan kunna ligga till grund för framtida mer djupgående studier av Falkenbergs byggnadsbestånd.

Målsättningen har varit att få ett kunskapsunderlag för den fortsatta planläggningen och bygglovshanteringen i kommunen. Områdenas karaktärer har redovisats så att

deras fortsatta utveckling och förändring ska kunna ske utifrån de förutsättningar som finns och så att de kulturhistoriska värdena beaktas. Se vidare avsnitt "Byggnadsinventeringens betydelse i planeringen".

Inventeringens syfte är även att fungera som en kunskapskälla för allmänheten. Genom en ökad kunskap och information om områdets historia, karaktärer och kulturhistoriska värden underlättas bevarandearbetet.

Metod

Tätorten har delats in i områden, "stadsdelar", som därefter har beskrivits var och en för sig. (Avgränsningarna i detta arbete är utritade med prickad linje på kartorna. De skiljer sig något från de egentliga stadsdelarna som fastställts av kommunfullmäktige.)

En översiktlig inventering i fält har gjorts parallellt med studier av bygglovshandlingar och detaljplaner, både äldre och idag gällande. Även äldre foton har studerats. Tyngdpunkten har lagts vid att åskådliggöra hur tätortsbebyggelsen vuxit fram, när den planlades samt hur den bebyggts. Utifrån denna övergripande beskrivning har de värdeenhetsliga områdena valts ut.

Eftersom enskilda byggnader inte har lyfts fram, kan solitära byggnader med höga kulturhistoriska värden ha utelämnats. Istället har fokus riktats mot sammanhållande områden med tidstypiska karaktärsdrag.

Referensgrupp

Projektets referensgrupp har bestått av museichef Deborah Thompson, stadsarkitekt Monica Rudqvist, planarkitekt Johan Risholm, t.f. landsantikvarie Eivind Claesson / landsantikvarie Christer Gustafsson och länsantikvarie Mats Folkesson.

Kv Flaggan på Västra Gärdet.

Inventeringar i Falkenberg

Det är överlag få byggnadsinventeringar som har gjorts i Falkenbergs kommun. År 1991 antogs *Program för kulturmiljövård. Bygd att vårda!* gällande hela kommunen. Där ingår ett fåtal miljöer från tätorter.

Följande tidigare inventeringar över Falkenbergs tätort redovisas mer utförligt med kartor på sidorna 184-188:

- Bevarandeplanen för innerstaden (1986)
- Bevarandeplanen för delar av Herting (1991)
- Riksintresset; KN 21 (1987)
- Kv. Kyrkan, Prästgården m.fl. Kulturhistorisk undersökning (1989)
- Kv Svärdet och Nyckeln. Kulturhistorisk undersökning (1987)
- Östra gårdet. Kulturhistorisk undersökning av de äldsta egnahemskvarteren (1995).

Avgränsningar

Det område som ingår i inventeringen är det samma som omfattas av Delöversiktsplan för Falkenbergs innerstad 2005.

Stadens äldsta del har helt utelämnats. Den redovisas i bevarandeplanen för Falkenbergs innerstad som antogs av kommunfullmäktige i december 1986. Innerstaden ingår även i ett av Falkenbergs kommuns sex riksintressen

enligt miljöbalken. Riksintressets avgränsningar framgår av karta på sidan 187.

Bevarandeplanen kompletterades 1989 med en kulturhistorisk undersökning av kvarteren Kyrkan och Prästgården, som också ingår i riksintresset, samt de norrut angränsande kvarteren. Vad gäller bebyggelsen där hänvisas till dessa arbeten. Även stadens industriområden har medvetet exkluderats.

Inventeringen har bara omfattat exteriörer. Interiörer som trapphus m.m. har helt utelämnats. De äldsta egnahemskvarteren på Herting och Östra gårdet samt kvarteret Svärdet och Nyckeln beskrivs mer utförligt i de undersökningar som nämnts ovan.

Värdering och rekommendationer

Utifrån den översiktliga inventering som gjorts har områden lyfts fram och värderats. Rekommendationer för den framtida hanteringen och utvecklingen av områdena har även tagits fram. Denna värdering är generellt hållen. I den framtida bygglovshanteringen kommer särskilda värderingar och ställningstaganden att behöva göras vid varje enskilt ärende.

Förhoppningen är dock att föreliggande rapport ska kunna ge riktlinjer för såväl den kommunala handläggningen som den enskilda fastighetsägaren.

Kvarteret Kastanjen, Västra Gårdet.

BYGGNADSinVENTERINGENS BETYDELSE I PLANERINGEN

Ett områdes kvaliteter, kulturhistoriska värden och särprägel måste fastställas för att man ska kunna säkerställa en hållbar utveckling av bebyggelsen samt ett önskvärt bevarande. Byggnadsinventeringar och kulturmiljöprogram är nödvändiga underlag för att kommunen ska ha möjlighet att ta ställning till ett framtida bevarande av byggnadsbeståndet och verka för att lagstiftningen efterföljs. Om ett områdes kulturhistoriska värde har identifierats och redovisats finns ökade möjligheter att hävda dessa i den kommunala planeringen och i bygglovshanteringen. Sedan plan- och bygglagens (PBL) införande 1987 har kommunerna planmonopol vilket också medför ett stort ansvar för att kulturmiljön beaktas och tillvaratas.

Genom att lyfta fram områden och beskriva dess kulturhistoriska värden kan förutsättningarna förbättras för att en framtida utveckling sker utifrån deras egna villkor. Det är viktigt att redogöra för vilka karaktärsdrag som är viktiga att värna.

Vid upprättandet av nya detaljplaner kan information om områdets värden inhämtas från byggnadsinventeringen. Man kan säkerställa skyddet, och skriva in planbestämmelser som varsamhets- och skyddsföreskrifter i detaljplaner, så att den kommande bygglovshanteringen underlättas. Varsamhetskrav och förvanskningsförbud kan också preciseras i planers beskrivningar.

Gällande bebyggelse i områden med utpekade kulturhistoriska värden bör antikvarisk sakkunnig ingå i bygglovsprövningen. Bygglövsnämnden har stora möjligheter att skydda bevarandevärd bebyggelse genom 3:e kapitlet i Plan och Bygglagen.

Hänsynskrav, PBL 3:1

Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärden på platsen. Byggnader skall ha en yttre form och färg som är estetiskt tilltalande, lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

Varsamhetskrav, PBL 3:10

Ändring av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

Förvanskningsförbud, PBL 3:12

Byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

Varsamhetskravet enligt PBL 3:10 gäller alltid och ska beaktas vid all bygglovsprövning. Genom att lägga in konkretiserade varsamhetsbestämmelser i detaljplanen kan man tydliggöra vad det är i ett områdes särprägel och kulturhistoriska värde som ska bevaras. Här är det även möjligt att styra så att kommande förändringar bidrar till att återställa byggnaden i ursprungligt skick. I plan kan även skyddsbestämmelser enligt PBL 3:12 skrivas in för bebyggelse som klassats som särskilt kulturhistoriskt värdefull. Rekommendationerna i denna inventering kan sägas utgöra sådan värdering som avses i PBL 3:12.

Enligt PBL 8:6 kan även bygglovsplikten via detaljplan eller områdesbestämmelser utökas med syfte att skydda värdefull bebyggelse. Om den pågående markanvändningen avsevärt försvåras på grund av skyddsbestämmelserna kan det leda till att fastighetsägaren har rätt till ekonomisk ersättning.

Nedan följer delar av PBL:s 8:e kapitel gällande bygglov, rivningslov och marklov som kan vara vägledande för ändringar inom inventerat område.

PBL 8 kapitel

1 § Bygglov krävs för att

- 1. uppföra byggnader,*
- 2. göra tillbyggnader,*
- 3. ta i anspråk eller inreda byggnader helt eller till viss del för väsentligen annat ändamål än det för vilket byggnaden senast har använts eller för vilket bygglov har lämnats,*

4. göra sådana ändringar av byggnader som innebär att det inreds någon ytterligare bostad eller någon ytterligare lokal för handel, hantverk eller industri.

3 § I områden med detaljplan krävs, utöver vad som föreskrivs i 1 och 2 §§, bygglov för att

1. färga om byggnader eller byta fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial samt för att göra andra ändringar av byggnader som avsevärt påverkar deras yttre utseende,
2. sätta upp eller väsentligt ändra skyltar eller ljusanordningar,

4 § Bestämmelserna i 1--3 §§ gäller inte i fråga om nedan angivna åtgärder beträffande en- eller tvåbostadshus och till dem hörande fristående uthus, garage och andra mindre byggnader (komplementbyggnader):

1. färga om byggnader inom områden med detaljplan, om byggnadens karaktär däri- genom inte ändras väsentligt,
2. med mur eller plank anordna skyddade uteplatser i anslutning till bostadshuset, om muren eller planket inte är högre än 1,8 meter, inte sträcker sig mer än 3,0 meter ut från huset och inte placeras närmare gränsen än 4,5 meter,
3. anordna skärmtak över sådana ute-

platser som anges i 2 eller över altaner, balkonger eller entréer, om skärmtaket inte är större än 12,0 kvadratmeter och inte sträcker sig närmare gränsen än 4,5 meter,

4. uppföra högst två komplementbyggnader i omedelbar närhet av bostadshuset, om byggnadernas sammanlagda byggnadsarea inte är större än 10,0 kvadratmeter, taknockshöjden inte överstiger 3,0 meter och byggnaderna inte placeras närmare gränsen än 4,5 meter.

6 § Kommunen får för ett område som utgör en värdefull miljö bestämma att bygglov krävs för att

1. inom områden som inte omfattas av detaljplan utföra sådana åtgärder som avses i 3 § första stycket 1,
2. inom områden med detaljplan färga om en- eller tvåbostadshus och komplementbyggnader,
3. underhålla sådan bebyggelse med särskilt bevarandevärde som avses i 3 kap. 12 §.

Kommunen får, i områden som utgör en värdefull miljö eller i områden för vilka områdesbestämmelser utfärdats, bestämma att bygglov krävs för att utföra sådana åtgärder som avses i 4 § andra stycket 1 och 2.

Kv Niten, Östra Gärdet.
Foto C. Thunqvist

VARSAMMA FÖRÄNDRINGAR

Generellt sett har all bebyggelse som uttrycker sin tids tankar och ideal ett kulturhistoriskt värde. En hållbar utveckling förutsätter att man ser varje enskild byggnads förutsättningar och kulturhistoriska värde som en tillgång. Förändringar av byggnadsbeståndet sker kontinuerligt och ska fortsätta göra så även i framtiden. Det gäller dock att varje förändring underordnar sig och anpassas till det befintliga.

Ett hus detaljer har stor betydelse för helhetsintrycket. Det är ofta genom byggnadsdetaljernas utformning som husen har smyckats och fått ett speciellt uttryck.

Tilläggsisoleringar som blev vanliga från 1970 och framåt döljer husens ursprungliga exteriörer. Genom nya fasader minskas taksprången och fönstren får en mer indragen placering med djupare nischer vilket både leder till ett nytt exteriört uttryck och mörkare lägenheter. De djupa fönsternischerna kan även öka bullernivåerna i lägenheterna genom att ljudvågorna hålls kvar på ett mindre utrymme.

Fönstren är en viktig del av husen. Olika tider symboliseras av olika fönsterutformningar gällande poster, spröjsverk, material och färgsättning. Tidigare var fönsterglasets tunnare. Det valsade glasets var det dominerande från 1930. Mycket av det fönsterglas som sätts in idag, både i nya och gamla hus, är ett så kallat floatglas som ofta är flera millimeter tjockare vilket gör att ljuset reflekteras mot ytan och därigenom skapar ett nytt fasaduttryck. Det är ofta att föredra att renovera gamla fönster, men om de måste bytas ut så bör de nya göras likt de gamla både vad gäller material och utformande.

Ett hus entré är viktig för dess karaktär. Tiden fram till 60-talet karaktäriseras av hantverksmässigt tillverkade portar, ofta med en kombination av trä och glas.

Entréernas portar, inramningar, eventuella skärmtak och armatur utgör en helhet som är viktiga att bevara. Idag är det tyvärr relativt sällsynt med entréer som har kvar de ursprungliga portarna. Många har bytts ut mot aluminiumdörrar som avviker från husets övriga arkitektur. Ett par fina exempel finns

dock utmed Holgersgatan invid Stortorget och i fastigheten Vinkeln 1 vid Holgers plan där dörrarna i trä och glas är bevarade.

Vänster: Holgersgatan 12. Höger: Vinkeln 1.

En annan viktig detalj på både enfamiljs- och flerbostadshus är balkongerna. Utformandet av balkongfronterna är en viktig del av den arkitektoniska karaktären.

I sammanhållande och enhetliga grupphusområden måste hänsyn tas till hela området. Vid förändringar går det inte bara att se till det enskilda huset utan hänsyn måste tas till hur helhetsintrycket påverkas. Till exempel måste större hänsyn tas till hela området vid förändringar av kedjehusen på Slätten än vad som behöver göras vid ingrepp på heterogena villabebyggelsen i östra delen av Hjortsberg.

FALKENBERG

Den befintliga bebyggelsen är ett resultat av samhällets utveckling. Genom att studera stadsplaner och byggnader kan mycket av en stads historia utläsas. Den nationella och lokala bostadspolitiken, industrialiseringen som lett till att flera stora företag etablerats i Falkenberg, befolkningsutvecklingen, bilismen och dragningarna av riksvägarna samt järnvägens intåg och ändrade sträckning i staden är några av de faktorer som lett till att staden idag ser ut som den gör.

För att få en förståelse för de kommande områdesbeskrivningarna följer nedan en kortfattad och översiktlig beskrivning av Falkenbergs utveckling under 1900-talet. Decenniernas årsringar går att utläsa i stadens bebyggelse.

Stadsplaner

Den första stadsplanen för Falkenberg utformades 1841. Tidigare samma år hade en stadsbrand ödelagt stora delar av staden vilket föranledde upprättandet av en regleringsplan. Den andra regleringsplanen utformades 1899. Planen omfattade fortfarande enbart staden väster om Ätran.

Falkenberg expanderade i snabb takt runt sekelskiftet 1900 och en ny regleringsplan, omfattande större områden, ansågs snart vara nödvändig. 1906 års stadsplaneförslag, utarbetad av Nils Gellerstedt, kom att innefatta Västra gärdet, inägo- och utmarksjordarna samt den västra delen av Herting. Gellerstedt var inspirerad av den medeltida stadsplanen med dess slingrande gator. Kvarteren Mälaren och Tegelbacken, som följer Ätrans östra strand, är ett resultat av Gellerstedts förslag. Planen fastställdes 1915 men Hertingområdet undantogs bland annat på grund av tegelbrukets nyttjande av området.

Innan den första stadsplanen för Herting fastställdes 1932 bebyggdes kvarteren Mälaren, Tegelbacken, Mältaren, Plantérlyckan och Ryggåsen med egnahemsvillor. Det rådde stor bostadsbrist i Falkenberg och redan 1898 hade det funnits planer på att upplåta tomter för egnahemsbyggande. Nya stadsplaner upprättades på 1930-talet på grund av flyttningen av järnvägen.

Kommunens utvidgning

År 1907 inkorporerades Herting med Falkenbergs stad. Skrea hade invändningar mot detta eftersom de då förlorade skatteintäkterna från laxfisket i Ätran. År 1936 inkorporerades Arvidstorp med Falkenbergs stad. Falkenberg hade under lång tid motsatt sig detta på grund av ökade utgifter. Stadens utvidgades nu västerut. År 1951 inkorporerades Skrea med Falkenberg.

Måsa-Brittass stuga vid Arvidstorpsvägen.
Foto Severin Nilsson (1846 - 1918).

I början av 1950-talet skedde omfattande kommunsammanslagningar i Sverige. Antalet kommuner reducerades från cirka 2500 till omkring 1000 sk storkommuner. Nästa kommunreform sker 1971 då knappt 300 kommunblock bildas. Falkenbergs stad går då samman med sex landskommuner och bildar nuvarande Falkenbergs kommun.

Näringsliv

Stadens näringsliv har haft stor betydelse för dess utveckling. En av de tidigaste industrierna var tegelbruken. De leriga markerna i Falkenberg gav goda förutsättningar för tegelproduktion. Fajans tegelbruk, som senare gav namn till området Fajans, lades ner 1974. På Herting låg Falkenbergs tegelbruk som var igång fram till 1986. Även Falkenbergs Ångsåg med dess plankagård hade stor betydelse för Falkenbergs tidiga utveckling

Ett flertal stora industrier med många anställda har lett till en befolkningsökning och ett stort behov av bostäder under de senaste 100 åren. AB Falkenbergs Valskvarn, Hallands Lantmäns Centralförening och Falkenbergs Mek Verkstads AB som alla förlades vid Ätrons mynning är några av de företag som betydde mycket för stadens industriella uppgång under tidigt 1900-tal. Under mellankrigstiden etablerades stadens skoindustri som då hade cirka 250 anställda.

Under efterkrigstiden började en högkonjunktur. Efter varvets start 1946 växte Falkenberg som industristad.

ASEA, senare Glasfiber, köpte mark i Falkenberg för att uppföra Skandinaviens enda glasfiberfabrik år 1960. Fabriken byggdes 1962 på östra sidan om Ätran. Kravet på hamnläge medförde att det fina grönområdet "Gröningen" fick offras. Förutom det hamnnära läget efterfrågade företaget bostäder till sina anställda. Sammanlagt byggdes fem flerbostadshus under kort tid åt företagets anställda i kvarteren Linsen och Lagmannen på Herting. Fortfarande benämns de "glasfiberhusen". Fabriken lades ner på 1990-talet. Som mest arbetade 500 personer på företaget. På 1970-talet byggde Vin & Spritcentralen en anläggning, numera också nedlagd, vid Skrea strand.

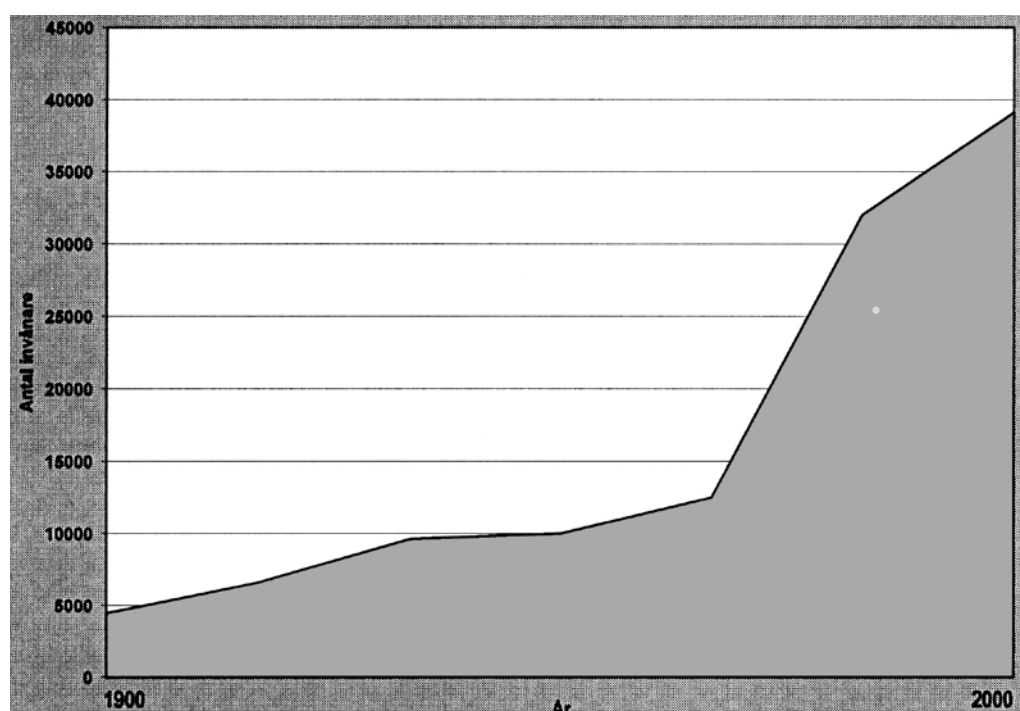
Befolkning

Från att ha haft omkring 4000 invånare i början av 1900-talet så hade antalet tiodubbats till sekelskiftet 2000. Denna kraftiga befolkningsutveckling beror inte bara på att kommunen har utvidgats geografiskt utan även på tätortens betydande expansion under dessa hundra år.

Bostäder och byggande

Från slutet av 1800-talet började Falkenberg växa i snabb takt. Från att ha varit en liten stad utmed Ätrons västra strand började nu nya områden planläggas. I takt med stadens industrialisering växte nya stadsdelar som Västra gårdet, Herting och Östra gårdet fram och staden kom att ligga på båda sidorna av Ätran.

Staten inrättade en egnahemslånefond 1904. Fonden skulle möjliggöra för människor att skaffa en egen bostad och den rådande bostadsbristen skulle byggas bort. Sammanhängande egnahemsområden började planläggas i städerna. I Falkenberg finns egnahemsbebyggelse framför allt på Herting, Västra gårdet och Östra gårdet. Bygandet av egnahem satte i gång på allvar efter första världskriget. Statens byggnadsbyrå gav ut typritningar för husen. Dessa typritningar

Befolkningsutvecklingen i Falkenberg under 1900-talet.

anpassades senare efter regionala skillnader och byggnadstraditioner.

År 1933 tillsatte den socialdemokratiska regeringen en bostadssocial utredning för att kartlägga och åtgärda landets bostadsförhållanden. Funktionalismen som introducerades i Sverige genom Stockholmsutställningen 1930 kritiserade den tätbebyggda staden och de trånga bostäderna. Genom nya sundare hus skulle folkhälsan förbättras. De ljusputsade funkishusen som uttryckte enkelhet och stilrena former blev vanliga. Många exempel på denna typ av bebyggelse går att se i Falkenberg, bland annat öster om Strandvägen på Herting, längs Södergatan på Västra gårdet och utmed Alegränd i närheten av järnvägsstationen.

Kvarteret Passaren vid järnvägsstationen.

Efter andra världskriget rådde det ekonomisk tillväxt och en pågående strukturomvandling i landet ledde till ett uppåtgående inom byggsektorn. På 1950-talet rådde en stor bostadsbrist i Sverige och så även i Falkenberg. Ett stort behov av byggande fanns och i Falkenberg startade Stiftelsen Hertingbostäder, det nuvarande FaBo. Bostadsmarknaden "socialiserades" och staten gav förmånliga lån till byggnation. Byggnaden präglades till stor del av välfärdspolitiken. Bostaden ansågs vara en social rättighet. Allmännyttiga bostäder för mindre bemedlade började uppföras. Grannskapsenheter med bostadshus i tre våningar

och sadeltak placerade kring gemensamma gårdar och med tillgång till lekplatser, skola och närbutik karaktäriserade bostadsbyggandet i Sverige från 1940-talet och framåt. Ett tydligt exempel på detta är de första flerfamiljsbostäderna på Herting som stod klara 1952. Där uppfördes under kort tid tolv stycken trevåningshus. De nya lägenheterna erbjöd mer rymliga och sunda boendeförhållanden.

Villkoren för egnahemslån enligt Kungliga byggnadsstyrelsen 1956 var att en enplansvilla skulle innehålla minst tre rum och kök och ha en minimiyta av cirka 70 kvadratmeter. Lägenhetsytan fick inte överskrida 125 kvadratmeter om inte särskilda förhållanden krävde detta. Belåningsvärdet kunde till 90% täckas av lån mot inteckning i fastigheten. Resten fick byggaren bekosta själv. Av lånet bestod vanligen 50% av ett bottenlån och återstående del av egnahemslånet som innehöll en ränte- och amorteringsfri del. Familjer med låg inkomst och flera barn kunde få årliga så kallade familjebostadsbidrag för att minska bostadskostnaderna.

Typritning för enplansvilla, arkitekt S.A.R. Birger Borgström. Ur Villabyggarboken 1945.

Egnahemsvillor uppfördes vanligen som monteringsfärdiga hus efter typritningar. Beställaren hade ofta begränsade ekonomiska förutsättningar och ett monteringsfärdigt kataloghus var det billigaste alternativet. Från

1900-talets början etablerades ett flertal företag som specialiserade sig på prefabricerad villaarkitektur. Två framstående företag var Boro-hus och AB Svenska Trähus. De gav ut kataloger med presentationer av olika hustyper. Ritningarna inkluderade även inredningar som garderober, kök och skåpsdetaljer. De monteringsfärdiga husen omfattade allt från mindre enfamiljshus till stora flerfamiljshus. Aktiebolaget Svenska Trähus i Stockholm anlidade framstående arkitekter men hade också eget arkitektkontor. Boro-hus var ett småländskt företag som från producerade villor

från 1922. Kataloghus finns på många platser i Falkenberg. De ovan nämnda företagen finns representerade med hus bland annat utmed Skepparegatan på Västra gärdet.

De stora kommunsammanslagningarna i Sverige 1952 ledde till ett ökat byggande av medborgarhus och folkets hus. Det uppkom även ett ökat behov av nya kommun- och stadshus. Denna tendens är tydlig i Falkenberg. År 1953 invigs Folkets Hus vid Stortorget. Stadens nya stadshus står färdigt 1959 efter ritningar av arkitekt Lennart Tham. År 1965 inleddes det statligt styrda miljonprogrammet. Regeringen hade tagit beslut om att en miljon bostäder skulle byggas inom en tioårsperiod. Under 1960-talet byggde Stiftelsen Hertingbostäder 370 nya lägenheter i staden. Bland annat byggdes hyreshus i kvarteret Relingen på Västra gärdet och i Sloalyckan på Östra gärdet. Storskaliga byggen med högt tempo resulterade i enhetliga hus. Detta var bland annat ett resultat av lånetaken från staten och den ökade bostads-

**Överst: Folkets hus vid Stortorget.
Under: Stadshuset vid Rådhusorget.**

bristen. Många förknippar miljonprogrammet med hyreshus i tre eller fler våningar, men ungefär en tredjedel av det byggnadsbestånd som uppfördes under denna tid var småhus.

Halland var ett av de län i Sverige där andelen bostäder i småhus översteg flerbostadshusen. I Falkenberg, som har en övervägande del småhusbebyggelse, är detta tydligt. Från slutet av 1960-talet och under 1970-talet sker en markant ökning av villabyggandet. Stora delar av Västra gärdet, Hjortsberg och hela Slättenområdet bebyggdes med villor.

Vid kommunsammanslagningen på 1970-talet gick de före detta småkommunernas allmännyttiga bostadsföretag samman och bildade Falkenbergs Bostads AB. Det nya bolagets första projekt blev två hus på Hallanäsgratan och 70 lägenheter på Tröingeberg.

De svenska stadskärnorna genomgick omfattande förändringar under 1960- och -70-talen. Även i Falkenberg genomgick centrum en sanering. Centrumvaruhus som Domus och centrala parkeringshus fick ersätta den äldre kvartersbebyggelsen.

Efter 1970-talets energikris stagnerade byggbranschen. Regeringen stimulerade marknaden på 1980-talet genom att införa ett

ROT-bidrag. Förkortningen står för reparation, ombyggnad och tillbyggnad. Befintliga byggnader började byggas om i högre rad. Exempel på det går att se i kvarteret Kompassen och delar av Skotet på Västra gärdet där 1940-talshusen år 1985 genomgick omfattande förändringar som bland annat omfattade tilläggsisoleringar och fönsterbyten.

Byggandet tog dock fart igen och under 1980-talet byggdes bland annat ett flertal lägenheter i kvarteret Repslagaren i innerstaden samt i kvarteret Eldonet på Hjortsberg. I början av 1990-talet satsades det stort på området norr om den gamla E6:an. Då byggdes där över 200 lägenheter i en ny stadsdel, benämnd Falkagård.

**Överst: Det tilläggsisolerade kvarteret Kompassen på Västra gärdet.
Till vänster: Villor på Slätten, Spelmannen 4 - 7.**

8. SKREA STRAND

Stadsdelen Skrea strand sträcker sig utmed havet och avgränsas av Strandvägen, Ätran och den hamnpir som byggdes 1970 åt AB Vin och Spritcentralen. Hela Skrea strand hade införli-
vats med Falkenberg 1943. Stadsdelen präglas av havet och stranden och stor del av området
utgörs av fritidshusbebyggelse. Kvarternamnerna har i de flesta fall en koppling till havet och
det maritima.

Inre delen av Skrea strand tillhörde tidigare Hertings gård som ligger utmed Garvare-
forsen. Området var till och med 1800-talet
obebyggt så när som på några torp och
fiskarstugor. Under 1900-talets början togs
stranden mer och mer i anspråk för semester
och rekreation.

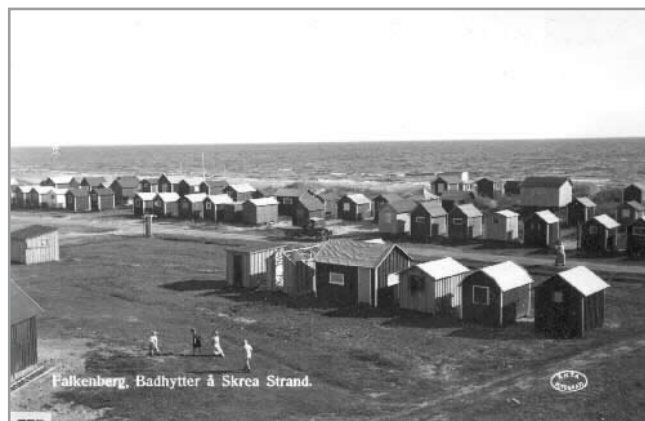
Fritid och semester som länge hade varit
förbehållet de välsituerade började nu sprida
sig till de lägre samhällsklasserna. Falken-
bergs stadsläkare Krikortz var en av dem som

förespråkade sol och bad i sin kamp mot tu-
berkulosen. Badstugor, ämnade för omklädn-
ing, uppfördes på stranden och sommarhus
började byggas. Falkenberg utvecklades till
en bad- och semesterort.

Utvecklingen till rekreationsort hade bör-
jat redan under 1800-talet då en hälsokälla
anlades vid Herting och ett kallbadhus bygg-
des i Lövstaviken. Semestrandet ökade dock
under 1900-talet och 1938 fick alla anställda
rätt till två veckors lagstadgad semester.

**Skrea strand. Foto Linus Almqvist, Falkenbergs mu-
seums bildarkiv.**

För att få stopp på sandflykten planterades martallsskog 1913. Under 1920-talets början byggdes en kiosk och kaffestuga med dansveranda invid stranden och på 1930-talet byggdes café, pensionat, hotell och restaurang. År 1933 stod det nya Saltsjöbadhuset färdigt. Tre år senare, 1936, byggdes Falkenbergs Badhotell AB, kallat Strandbaden.

Byggnaden i trä fick ett tydligt funktionalistiskt formspråk. Badhotellet brann ner 1958, byggdes upp i trä igen och brann på nytt 1964. Ett par år senare byggdes det återigen

upp, denna gång helt i betong. Strandbaden byggdes om på 1990-talet några år senare anlades en ny kraftigare badbrygga.

Klitterbadet byggdes 1969 och överbyggdes i början av 1980-talet. Badet samverkar med flera andra anläggningar som Strandbaden, Falkenbergs tennisklubb m.fl. i att erbjuda ett heltäckande utbud.

Skreabaren byggdes 1950. Anläggningen har under åren, via många mindre förändringar, helt ändrat utformning. Byggnaden var vid uppförandet ett fint exempel på den tidens arkitektur.

Saltsjöbadhuset 1933. Foto Linus Almqvist, Falkenbergs museums bildarkiv.

Hotell Strandbaden 1943. Foto Linus Almqvist, Falkenbergs museums bildarkiv.

Hotell Strandbaden 2004.

Redan 1954 hade det uppkommit önskemål om att bygga en småkyrka vid Herting. Nästan tjugo år senare, 1971, togs beslutet om byggnationen och året därpå invigdes kyrkan. Arkitekt var Roland Hûbel från Halmstad.

Klockstapeln uppfördes 1973. Behov av större utrymmen ledde till att kyrkan byggdes till med bland annat en samlingssal och person-
alutrymmen under 1980-talet. Arkitekt för utbyggnaden var Bruno Andersson.

Hertings kyrka.

Bebyggelsen på Skrea strand är över lag mycket heterogen. Mindre fritidshus angränsar till stora villor. Många äldre sommarstugor har även byggts till i omgångar och helt ändrat karaktär. Flertalet kvarter har varken karaktär av fritidhusområde eller område för åretruntboende. I många fall är gränsen mellan fritidshus och villa flytande medan det på andra håll finns markanta kontraster mellan husen.

Den första stadsplanen för området söder om Havsbadsallén antogs 1937. Denna plan reglerade bebyggelsen så att större åretrunt-

bebyggelse förlades längre från stranden än den småskaliga fritidshusbebyggelsen. Öster om Sommarvägen finns ett 40 meter brett grönstråk som anlades för att skilja fritidshusbebyggelsen från bebyggelsen med åretruntboende. Planen syftade även till att upplåta marken innanför klitterna för mindre fritidshus i ett plan på små tomter. Den första byggnadsplanen ersattes av ett antal nya planer för Skrea strand som innebar att olika regler gällde för olika områden.

Sommaren 2004 antogs en ny detaljplan för hela Skrea strandområdet.

Värdeenhетliga områden på Skrea strand

— karta sid 192

Det är ett högt byggtryck på Skrea strand. Därför är det viktigt att det fastställs vilka värden man vill värna. För Skrea strand skulle mer detaljerade byggnadsdokumentationer göras för den äldre bebyggelsen, fritidshusen och de kvarvarande fiskarstugorna.

Bebyggelsen är överlag mycket heterogen. Den tidigare uppdelningen av fritidshus och åretruntboende har tagits bort i den nya detaljplanen. Byggrätterna är utökade, vilket medför en större individuell frihet i byggandet, vilket i sin tur kan leda till än mer heterogena kvarter. Den tidigare begränsningen till 120 kvm byggnadsarea mellan Klittervägen och Sommarvägen har utökats till 300 kvm, så länge det inte överstiger en tredjedel av tomten. De äldre småskaliga fritidshusen kan genom detta förväntas successivt förändras.

Karaktäriserande för stora delar av Skrea strand är de grusbelagda gatorna. På senare år har plank och höga murar satts upp vid tomtgränserna. En sådan utveckling bör motverkas.

Ett antal områden med enhetlig bebyggelse har dock kunnat lyftas fram. Den enhetliga bebyggelsen är främst byggd från mitten av 1900-talet och framåt. Dessa sammanhållande miljöer är viktiga att värna i en annars mycket heterogen stadsdel. Områdena 2, 3 och 4 nedan har givits visst skydd i detaljplan från 2004.

1. Badstugekvarteren

Ett flertal kvarter med samlad badstugebebyggelse finns längs Skrea strand. Stugorna har en 100-årig historia i Falkenberg och har blivit en del av stadens identitet. Trots tillåtandet av större byggarea och skillnader i exteriörer utgör badstugorna en enhetlig miljö.

2. Kvarteret Jungfrun m.fl.

Från Kattegattvägen till Havsbadsallén finns ett område med en relativt tydlig struktur. Det som dominerar området är 1,5-plansvillor från 1950-talet och mindre fritidshus från 1940-talet.

3. Havsbadsallén

På båda sidor om Havsbadsalléns norra del ligger en enhetlig villabebyggelse från 1950-talet. De homogena tegelfasaderna, tegeltäckta sadeltaken och den miljöskapande allén är viktiga för gatubilden.

4. Kvarteren Jäntan, Junkern och delar av Fyren

Utmed Solviksgatan och Gränsvägen ligger enplansvillor som uppfördes under 1950-talets slut. Den särpräglade arkitekturen är enhetlig och unik för Falkenberg.

5. Kvarteret Snipan

Kvarteret Snipan är ett av få enhetliga kvarter på den mittersta delen av Skrea strand. Villorna i 1,5 plan har en enhetlig placering på tomterna.

6. Kvarteret Lanternan

Stugorna i kvarteret Lanternan finns i två typer, stuga A och B. Det är ett enhetligt område med ett rätvinkligt gatunät.

7. Kvarteret Propellern m.fl.

I ett område mellan Hansagårdsvägen och havet ligger ett antal kvarter med enhetlig fritidshusbebyggelse. Husen har en homogen utformning och placering på de små tomterna.

8. Kv Klyvarbommen, Ankarspelet, delar av Durken och Hytten

Kvarteren utgörs av relativt stora tomter som är karaktärsskapande för området. Bebyggelsen som till en början uppfördes som fritidshus har idag en heterogen karaktär.

9. Kvarteret Tullkryssaren m.fl.

I den södra delen av Skrea strand ligger ett antal kvarter utmed Kobbarnas väg. Det karaktärsskapande för området är husens placering på tomterna samt husens sadeltak.

8:1. BADSTUGEKVARTEREN

Badlivet tog fart i Falkenberg runt sekelskiftet 1900. I och med den lagstadgade semestern som infördes på 1930-talet ökade semestrandet och även badandet. De första badstugorna byggdes under seklets början och 1914 ska det ha funnits ett tiotal badstugor. Dessa uppfördes på pålar på stranden eftersom marknivån växlade. På 1920-talet

hade antalet stugor ökat till cirka 100. Tio år senare var antalet cirka 300 och idag finns ungefär 1600 badstugor. (Uppgift hämtad från "Tider som flytt. En återblick på Herting, Hjortsberg och Skrea strand i Falkenberg" och "Badstugor i Falkenberg" av Anna Hellström.)

Foto från 1924, troligen Skrea strand, med text på baksidan: "Polisen badar". Falkenbergs museums bildarkiv.

Badstugor på Skrea strand. Foto Linus Almqvist. Från Falkenbergs kommunarkiv.

Till en början användes stugorna mest för ombyte men började sedan nyttjas även för övernattnig. En ökning av stugägare långväga ifrån gjorde att behovet av utrymme och högre standard ökade. Under 1930-talet kom förslag om att flytta samtliga badhytter till området ovanför stranden istället för att de skulle stå på stranden. 170 stugor flyttades

i samband med byggandet av Strandbaden 1936. Ett förbud mot uppförandet av nya stugor på klitterna infördes därefter.

Sedan 1943 regleras badstugornas utformningar av typritningar som till en början utformades av stadsingenjör Lindahl. De små husen fick ett standardmått på 3,15 x 3,15 m. De uppfördes i en typisk funktionalistisk stil

med platta tak på den kvadratiske bygnadskroppen. Två standardmodeller utformades och det som skilde dem åt var placeringen av dörren och fönstren. Fasaderna bestod av råspontad panel, målad i ljusa kulörer som stämde överens med funktionalismens ideal. En ny typritning utformades 1958 med utgångspunkt i de två äldre. Denna modell har varit dominerande sedan dess. Under 1960-talet kläddes många stugors fasader med eternit.

Under 1950- och 1960-talen blev det allt vanligare att det byggdes verandor på bad-

stugorna. Byggnadsnämnden reglerade verandans mått till 3,15 x 1,50 m. Stugornas mått ökade nu från de ursprungliga knappa 10 kvm till nästan 15 kvm. En ny typritning utformades under 1980-talet med en veranda om 3,15 x 2,0 m. Stugornas mått hade nu utökats till dryga 16 kvm. I början av 1990-talet gav byggnadsnämnden tillstånd till ett stugmått på 3,40 x 3,40 m och en veranda på 3,40 x 2,0 m. Det totala stugmåttet hade ökat till drygt 18 kvm, nästan en fördubbling från det ursprungliga måttet.

Knölaberget, standardmodell enligt ritning från 1943.

Knölaberget, exempel på inbyggd veranda.

Svanen.

Badstugorna står tätt intill varandra, oftast i raka rader. Mellan Klittervägen och stranden

Sillen.

finns ett antal mindre kvarter med badstugor som fortfarande står tätt intill klitterna (se foto från kvarteret Svanen ovan).

Kvarteret Knölaberget är det badstugekvarter som har mest träd och grönska. Här har det tidigare funnits ett stenbrott, vilket vattenansamlingen är ett vittne om. År 1910 påbörjades ett arbete med att förstärka hamnin-

loppet pirarmar. Mycket sten behövdes och sten togs från Knölaberget i hamninloppet närhet. Stenbrytningen vid Knölaberget fortgick fram till 1926.

Vitlingen.

De små stugorna har än idag en enhetlig utformning genom den reglering som fortfarande finns. De flesta stugägare vill dock ge sin stuga ett personligt utseende genom utsmyckningar och fasaddetaljer vilket leder till en stor variationsrikedom.

Stugorna står på ofri grund. Den fria ytan mellan stugorna skall vara "allmän", tillgänglig yta, men en långt gången "privatisering" med uteplatser, häckar och plank förekommer.

Värdering och rekommendationer Badstugekvarteren

Badstugorna utmed Skrea strand har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. De har en lång tradition som går tillbaka till semestrandets början i Sverige. Detta ger områdena höga historiska värden. Många stugor byggdes under 1930-talet, det decennium då två veckors lagstadgad semester blev en realitet. De små husen gav de lägre samhällsklasserna möjlighet till ett semesternöje och husen har därigenom ett socialhistoriskt värde. Falkenberg har en identitet som bad- och semesterort och badstugorna har kommit att bli något av en symbol för detta.

Stugornas utformningar har reglerats sedan 1943 och detta bör fortsätta även i framtiden. Det viktiga är husens proportioner och plana tak. Sadeltak bör inte tillåtas. En ytterligare utökning av det maximala byggnadsmåttet bör undvikas för att inte frångå den särpräglade karaktären. De ljusa kulörerna som varit dominerande sedan 1930-talet är att föredra. Den funktionalistiska stilen som varit den förhärskande sedan samma tid bör värnas.

Karaktären av ”gemensam” gräsyta mellan stugorna bör bibehållas och tillägg till stugorna i form av altaner, vindskydd, skärmtak bör sålunda motverkas, då de inkräktar på den fria ytan.

8:2. KVARTERET JUNGFRUN M. FL.

Området på den norra delen av Skrea strand utgörs av ett flertal kvarter med egnahemsbebyggelse. I norr och söder avgränsas området

av de allékantade Kattegattvägen och Havsbadsallén. Gatorna har ett stort värde för miljön.

Kattegattvägen.

Havsbadsallén.

Järven 2.

Järven 3 och 4.

Utmed Strandstugevägen ligger ett antal äldre sommarvillor. I kvarteren Jungfrun, Järven, Jägmästaren och Juno ligger en relativt enhetlig villabebyggelse i 1,5 plan som till största del byggdes som kataloghus under 1950-talet. Husen har sadeltak täckta med tegel och flertalet har tegelfasader.

Likheter finns på andra sidan Peter Åbergs väg i kvarteret Klasen m.fl. (se avsnittet om Herting). Järven 2 uppfördes 1950 efter ritningar av Sten-Isol-hus i Enköping, Järven 3 som är ett så kallat Boro-hus byggdes samma

år. Järven 4 är liksom fastigheten nummer 2 ett hus från Sten-Isol-hus i Enköping och uppfördes 1949.

Kvarteren Juten, Jupiter, Jordgloben och Jakten som ligger i mitten av området utgörs av en lägre bebyggelse. Stora delar av kvarteret Jupiter består av en småskalig fritidshusbebyggelse som uppfördes under 1940- och början av 1950-talen. Husen är bland annat ritade av de kända Falkenbergsarkitekterna Jan Andersson, Carl Landsten och Bruno Andersson. Till exempel är Jupiter 19, som finns på foto nedan, ritad av Carl Landsten 1945.

Jupiter 6.

Jupiter 7.

Jupiter 17.

Jupiter 19.

Värdering och rekommendationer Jungfrun m.fl.

Kvarteren norr om Havsbadsallén utgör fortfarande ett relativt enhetligt område av Skrea strand, särskilt om man jämför med resten av stadsdelen där bebyggelsen blir allt mer heterogen på grund av få regleringar i detaljplan. Det är därför extra viktigt att detta område, som fortfarande har en struktur som går att utläsa, värnas.

Villor i 1,5 plan omgärdar en lägre enplans fritidshusbebyggelse. Denna enhetlighet gällande våningsantal bör bibehållas. Villorna i områdets ytterkanter, vilka ofta utgörs av en typisk 1950-talsbebyggelse med ett tydligt formspråk från denna tid, är väl värda att värna. Taken i området bör vara sadeltak.

8:3. HAVSBADSALLÉN: DELAR AV JULLEN, JORDGUBBEN, JÄNTAN OCH JUNGMANNEN

Havsbadsallén sträcker sig från Strandvägen och ner mot havet. Gatan kantas av en allé av

oxel och gräsbevuxna remsor som ligger innanför trottoarerna.

Utmed Havsbadsallén nordöstra del ligger en enhetlig villabebyggelse. Husen i 1,5 plan byggdes under 1950-talets andra hälft. Ett par av husen är ritade av lokala arkitekter. Jordgubben 1 byggdes 1955 efter ritningar av Bruno Andersson och Jordgubben 6 ritades 1955 av Carl Landsten. Flera av de övriga husen är så kallade kataloghus.

Samtliga hus har sadeltak. På västra sidan om vägen är husen placerade med takfallen mot gatan, medan husen på den östra sidan står med gavlarna vända mot gatan. Det karakteristiska för husen är de enhetliga tegelfasaderna. Alla hus utom ett har kvar de ursprungliga tegelfasaderna.

Kvarteret Jordgubben.

Värdering och rekommendationer Havsbadsallén

Havsbadsallén och bebyggelsen utmed denna har höga miljöskapande värden. Allén är oerhört viktig för miljön och bör skyddas.

Bebyggelsen utgörs av tidstypiska tegelvillor från 1950-talet. Husens enhetliga former och proportioner bör bevaras och tillbyggnader och takkupor endast tillåtas mot baksidorna. Sadeltaken bör vara täckta med lertegel och tegelfasaderna, vilka är signifikanta för husen, bör bevaras och ej putsas över.

Den samlade gatubilden bör värnas.

8:4. KVARTEREN JÄNTAN, JUNKERN OCH DEL AV FYREN

Bebyggelsen i kvarteret Junkern m.fl. uppfördes 1958 efter ritningar av den förre stadsarkitekten Gunnar Lydh, som ritade mycket i Falkenberg under detta decennium. Husen har en typisk 1950-talsarkitektur. De låga

byggnadskropparna vänder sig med gavlarna ut mot gatan. De är placerade snett i förhållande till gatulinjen. Sadeltaken har en flack lutning. Takfot och gavelsprång är små då taken nästan ligger i liv med fasaden. Fasaderna består av rött tegel. Enluftsfnöstren har en kvadratisk form. Fönsterbågarna, karmarna och vindskivorna är vitmålade. Garagen, som har fasader av vit liggande panel, är sammanbyggda med bostadshusen och dess tak blir en fortsättning av husets sadeltak. Tomterna avgränsas av låga staket.

Idag har flera av husen förändrats. Det röda fasadteglet har målats och de enhetliga exteriörerna gått förlorade.

Junkern 13.

Värdering och rekommendationer Jäntan m.fl.

Bebyggelsen är utformad i en tidstypisk 1950-talsarkitektur och bör värnas. De enkla och sparsamt utsmyckade byggnadskropparna i rött tegel har höga arkitektoniska värden och ett för Falkenberg unikt formspråk.

Tillbyggnader mot gatan bör undvikas. De ursprungliga röda tegelfasaderna bör ej målas eller kläs med panel. Avvikande tillskott som till exempel lös fönsterspröjs bryter mot arkitekturen och bör därför undvikas.

8:5. KVARTERET SNIPAN

Snipan är ett av få villakvarter på den mittersta delen av Skrea strand som har en sammanhållen struktur och en homogen bebyggelse. En situationsplan för de tolv husen gjordes 1968 och husen byggdes samma år. De benämndes i ritningarna som fritidshus. Idag har de mer karaktär av villor.

Placeringen på tomterna är enhetlig. 1,5-planshusen har relativt flacka sadeltak med takfallen mot gatan. Taken är täckta med betongpannor. Fasaderna består i de flesta fall av tegel. Gavelröstena är på några hus täckta med stående panel. Många tak har försetts med takkupor ut mot gatan. Garage har även byggts till.

Snipan 12.

Snipan från Odenvägen.

Värdering och rekommendationer Snipan

I den annars så mångskiftande stadsdelen är det viktigt att värna de relativt få enhetliga områden som förekommer.

Husens proportioner och tak, vilka till stor del gör att bebyggelsen bildar en sammanhållen miljö, bör bibehållas.

8:6. KVARTERET LANTERNAN

I kvarteret Lanternan, direkt söder om Skrea camping, ligger en bebyggelse som är enhetlig och därigenom ger området höga värden.

Husen ligger tätt på de små tomterna. Fastighetsarean är cirka 250 kvm. Arkitekt Helge Bloch Arkitektkontor AB tog 1970 fram två hustyper för området, benämnda typ A och B. Husen i ett plan har ett funktionalistiskt ut-

tryck genom den enkelt utformade byggnadskroppen och de plana, sneda taken. Fasader-na består av stående panel och eternit.

De små stugorna har en enhetlig placering på tomterna och ligger utmed ett vinkelrätt gatusystem.

Många hus har genomgått förändringar bland annat i form av tillbyggnader och in-glasningar av verandor.

Värdering och rekommendationer Lanternan

Området har höga värden genom den sammanhållande arkitekturen. Det är viktigt att husens proportioner och enkla formspråk bibehålls. De sneda och flacka taken som är signifikanta för husen bör inte ändras.

8:7. KVARTERET PROPELLERN M.FL.

I kvarteret Propellern m.fl. ligger en homogen fritidshusbebyggelse. Den första stadsplanen antogs 1964. En ny plan utarbetades 1974.

Husen i ett plan uppfördes under 1950-, -60-, och -70-talen. Bebyggelsen söder om Sommarvägen byggdes tidigast medan kvarteren norr därom bebyggdes under 1960-talets slut och under 1970-talets början. Tomterna är cirka 400 kvm.

Däcket.

Maskinrummet.

Husen har en enhetlig placering och ligger i de flesta fall med kortsidan mot gatulinjen. Sadeltaken har en lutning på 27 grader och är till största del täckta med tegel. Fasaderna består av liggande och stående panel. Husens areal begränsades till en början till 60 kvm, men fullmäktige tog 1976 beslut om att byggnadsytan kunde få utökas till 80 kvm om byggnadsnämnden medgav detta.

Bryggan.

Aktern.

Värdering och rekommendationer Propellern m.fl.

Kvarteren utgörs av en typisk fritidshusbebyggelse. De små husen på de relativt små tomterna bildar tillsammans en homogen miljö.

Husens former och proportioner bör bibehållas och tillbyggnader undvikas. De enhetliga taken bör behållas avseende lutning. Takmaterial bör vara tegel.

8:8. KV KLYVARBOMMEN, ANKARSPELET, DEL AV DURKEN OCH HYTTEN

Kvarteren sträcker sig från Sommarvägen och ned mot havet. Det är en heterogen bebyggelse och de flesta byggnaderna har karaktär av fritidshus. Flera har dock byggts om och till under senare år. Tomterna är cirka 800 kvm. Det som präglar området är de stora tomterna och de grusade vägarna.

Det finns en viss reglering i området. Endast en huvudbyggnad får uppföras. Andra hus på tomten som uthus tillåts ej. Husen får inte ha en byggnadsarea som överstiger 160 kvm. Taken ska liksom de i kvarteren Propellern m.fl. ha en lutning på 27 grader.

Ankarspelet.

Klyvarbommen.

Värdering och rekommendationer Klyvarbommen m.fl.

Området har en heterogen karaktär. Det är viktigt att husens proportioner regleras och att hänsyn tas till områdets helhet och den omkringliggande miljön. Taken bör även fortsättningsvis utgöras av sadeltak.

8:9. KVARTERET TULLKRYSSAREN M.FL

I östra delen av Skrea strand, cirka fyra kilometer från Falkenbergs centrum, ligger ett samlat område med till övervägande del 1970-talsvillor. Den tidigare stadsplanen för området upprättades av stadsarkitekt Carl Estmar och stadsplaneingenjör Jan E. Forsberg och antogs av stadsfullmäktige i maj

1969. Marken bebyggdes med friliggande bostadshus. Enligt planen skulle samtliga hus inom området ha sadeltak. Husen skulle dessutom ha en sned placering i förhållande till gatulinjen och ligga i 35 gradig vinkel mot gatan. Detta har skapat breda gaturum som karaktäriserar området.

Isbrytaren.

Husen byggdes under 1970-talets början och fick en för tiden rådande arkitekturstil. Villorna i 1,5 plan fick branta sadeltak täckta med mörka betongpannor. Ena gaveln försågs ofta med en balkong som var inbyggd under taket. Bottenvåningarna kläddes med

fasadtegel eller kalksten medan gavelsprången försågs med träpanel.

Området har till stor del kvar den ursprungliga karaktären. Den sydvästra delen av området bebyggs nu med villor med ett modernt och nytt formspråk.

Bogserbåten.

Briggen.

Värdering och rekommendationer Tullkryssaren m.fl.

Det karaktäristiska för området är husens placering i förhållande till gatulinjen. Husens enhetliga proportioner och sadeltak är tillsammans med de sneda placeringarna viktiga för gatubilden.

Viktigt är också att beakta strandskyddet och värna de obebyggda strandområdena vilka har mycket höga naturvärden.

FOTO

Inventeringens digitala foton finns på CD hos Falkenbergs museum och på Stadsbyggnadskontoret i Falkenberg.

TIDIGARE INVENTERINGAR MED KARTOR

Falkenbergs kommun:

Falkenberg – stad att bevara. Populärutgåva av bevarandeplanen för Falkenbergs innerstad (1991)

Bevarandeplanen antogs av kommunfullmäktige 1986. Den bygger på en total byggnadsinventering som utfördes 1982 av Hallands läns museer, Landsantikvarien. (D.v.s. alla byggnader inom det avgränsade området inventerades.) Se karta sid 185.

Utvalda hus är klassade enligt:

- Byggnadsklass 1: Byggnad av större kulturhistoriskt värde, som inte får förändras exteriört. (Rött på kartan.)
- Byggnadsklass 2: Byggnad av större kulturhistoriskt värde, vars yttre form och allmänna karaktär ej får förvanskas. (Rödrutigt på kartan.)
- Miljöbeteckning M: Område av särskilt kulturhistoriskt värde och av stor betydelse för stadsbilden. Beteckningen omfattar även gator, torg och platser. (Blått på kartan.)

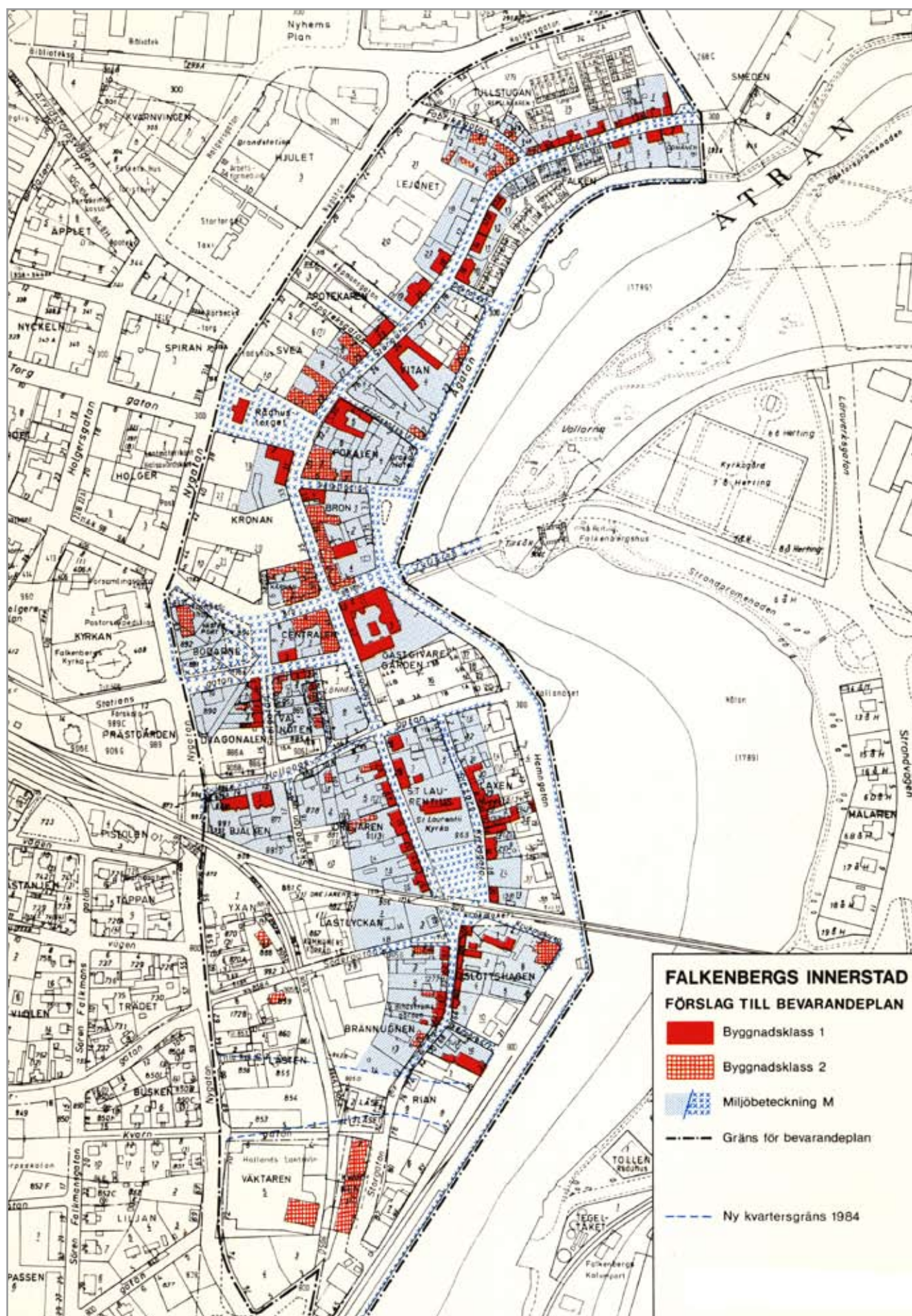
Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Förslag till bevarandeplan: Herting. Kv Mälaren, Mältaren, Planterlyckan, Ryggåsen och Tegelbacken. (1993)

Bevarandeplanen för delar av Herting antogs av kommunfullmäktige 1993. Underlaget är en total byggnadsinventering och kulturhistorisk undersökning som Landsantikvarien utförde 1984. Rapporten redogör för områdets kulturhistoriska värden och hur de bör bevaras. Materialet är avsett som underlag vid planfrågor i området.

Resterande delar av Herting utgör värdeenhетliga områden i "Stadens yttre årsringar", se sidorna 93 - 112.

Riksintresse:

1987 blev Falkenbergs innerstad utsedd av regeringen till riksintresse enligt dåvarande naturresurslagen, nuvarande miljöbalken. I hela Halland finns 42 kulturmiljöer av riksintresse varav sex i Falkenbergs kommun. Skrivelsen från riksantikvarieämbetet till regeringen inför utnämningen beskriver hur Falkenbergs stadskärna framstår ”som en av de värdefullaste och bäst bevarade stadsmiljöerna i södra Sverige, varför det är angeläget att den behandlas på sådant sätt att dessa värden bevaras åt framtiden till glädje också för kommande generationer”. (Citat och karta på sid. 146-147 ur ”Falkenberg – Stad att bevara”.)

Förutom det område som omfattas av bevarandeplanen ingår också kvarteren Kyrkan och Prästgården (se nedan), stationsområdet samt området kring kapellkyrkogården och borgruinen på andra sidan Tullbron. Beteckningen på riksintresset är KN 21.

Riksintressebegreppet avser att skydda kulturmiljön mot ingrepp som kan skada kulturvärdena i samband med planering och byggande. Kommunerna bör förebygga sådana ingrepp genom planbestämmelser. Länsstyrelserna ska uppmärksamma att värdena beaktas.

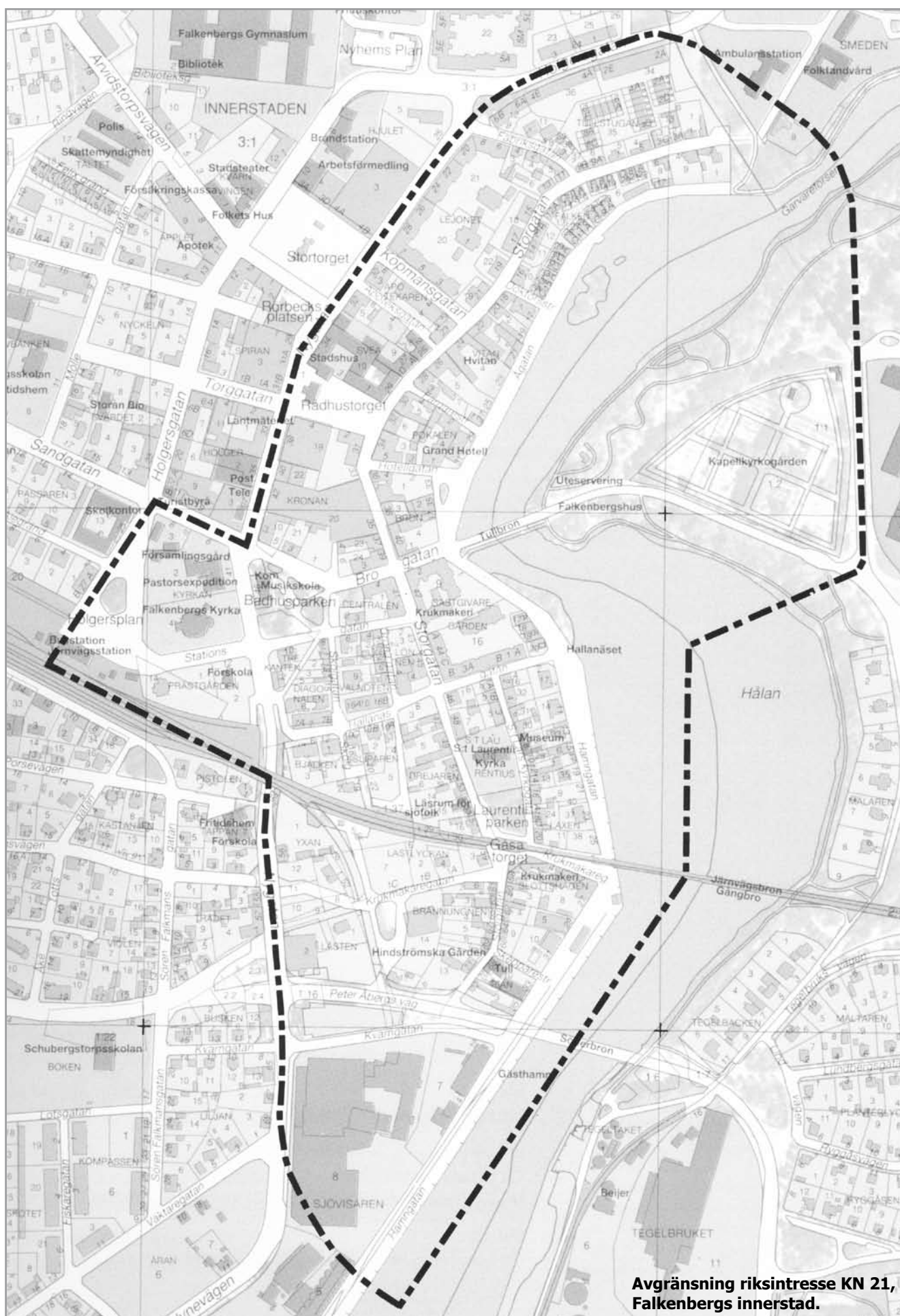
Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Kulturhistorisk undersökning av kvarteren Kyrkan, Prästgården m.fl. (1990)

Rapporten kompletterar bevarandeplanen med avseende på riksintresseområdet i stadens västra delar. Kvarteren Kyrkan och Prästgården samt området kring järnvägsstationen ingår i riksintresset men kom inte med i bevarandeplanen.

Dessutom undersöktes den numera till största delen rivna bebyggelsen i kvarteren Holger, Spiran (med f.d. Lyckan) och Hjulet samt Stortorget, d.v.s. området mellan Holgersgatan och Nygatan. Området angränsar i öster till bevarandeplanens och i väster till det område som inventerats i ”Stadens yttre årsringar”.

Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Kv. Svärdet och Nyckeln, Falkenberg. Kulturhistorisk undersökning. (1987)

1987 blev kvarteren Svärdet och Nyckeln aktuella i samband med planer för rivning och nybebyggelse. Hallands Läns museer, Landsantikvarien genomförde då en inventering och utförlig dokumentation av kvarteren på uppdrag av Kulturnämnden i Falkenbergs kommun.

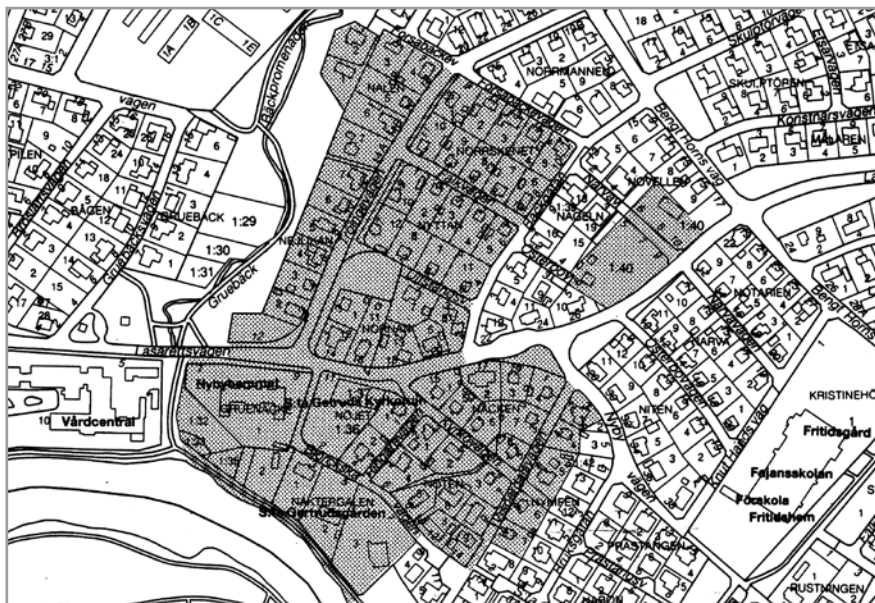
Sedan dess har stora delar av den gamla bebyggelsen i kvarteret Nyckeln rivits, men kvarteret Svärdet är fortfarande oförändrat. Kvarteret utgör värdeenhetsligt område 3:11 i "Stadens yttre årsringar". Se sidorna 53-56.

Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Östra gårdet, Falkenberg. Kulturhistorisk undersökning av de äldsta egnahemskvarteren. (1995)

I rapporten beskrivs byggnaderna i de äldre egnahemskvarteren i det skick de befann sig 1995, mot bakgrund av en historik över området. Syftet var att sprida information om den kulturhistoriskt intressanta miljön.

Värdeenhetsligt område 4:7 i "Stadens yttre årsringar", Falkvägen i N-kvarteren, ligger inom detta område. Se sidorna 73-74.

Falkenbergs kommun och Hallands läns museer, Landsantikvarien:

Bygd att vårda! Kulturmiljövårdsprogram för Falkenbergs kommun (1991)

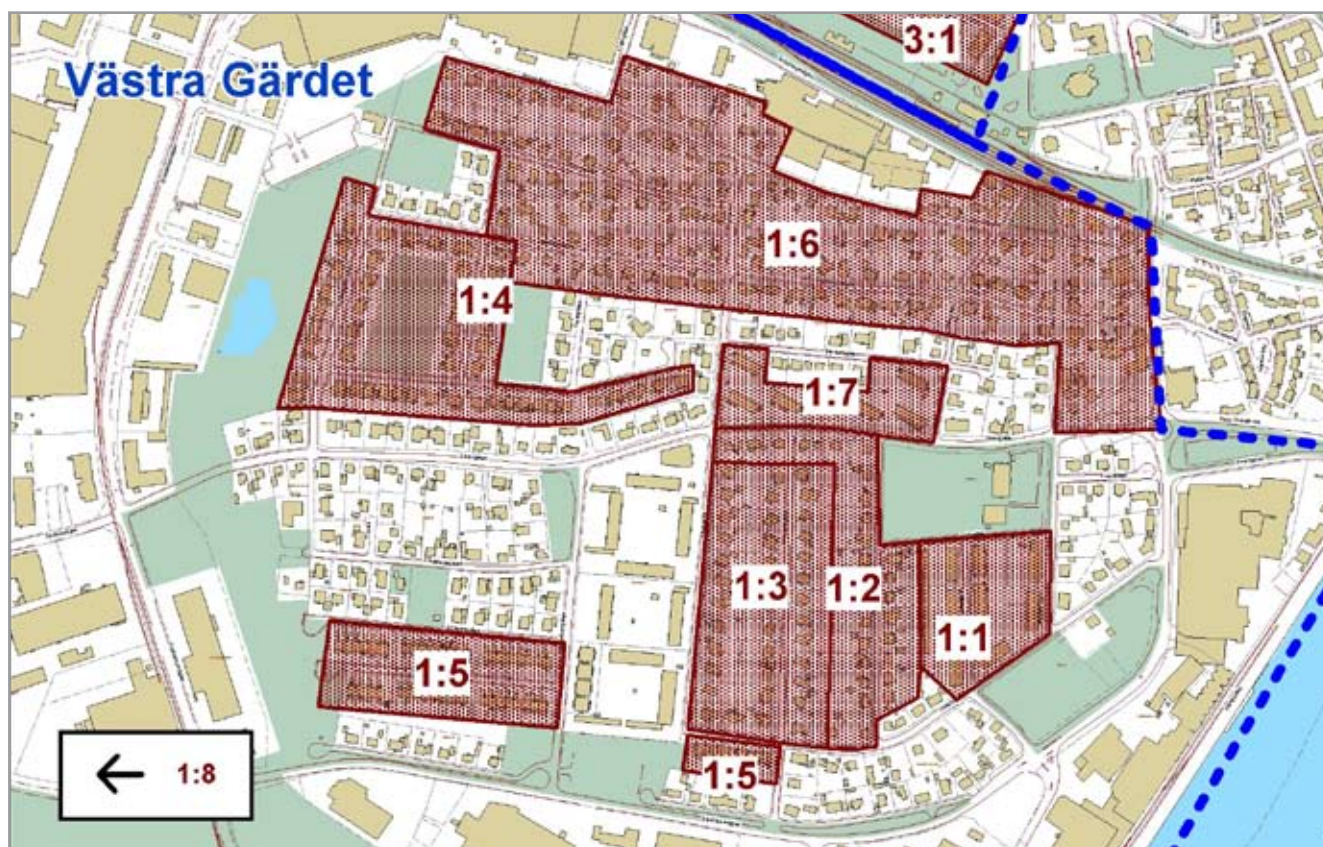
I programmet har valts ut särskilt värdefulla miljöer och objekt, i första hand på landsbygden. Bland de utpekade områdena finns även Falkenbergs innerstad och de kvarter i Herting som omfattas av bevarandeplanen. Vinbergs kyrkomiljö, som utgör värdeenhetsligt område 11:1 i "Stadens yttre årsringar" (sidorna 168-170), finns med i Bygd att vårda! som kulturmiljö nr 23.

ÖVRIGA KÄLLOR

- ABF Norra Halland och Falkenbergs kulturnämnd: *Stenhuggarna i Skrea* (1988)
- Anderson, Anders: *Skrea socken* (1952)
- Andersson, Torsten: *Människor och miljöer på Stafsinge strand* (2003)
- Boro-hus *Katalog nr. 13* (1936)
- Falkenbergs Bostads AB: *FaBo – alla tiders boende* (2000)
- Falkenbergs Bostads AB: *Jubileumsskrift. 50 år, 1950-2000*
- Falkenbergs Kultur- och hembygdsförening: *Falkenberg, staden som hembyggd. Bidrag till Falkenbergs historia. Jubileumsskrift 1945-1995*
- Hallands Nyheter, artikel: *Västra gårdet och hamnen*. 2000-10-17
- Hellström, Anna, Inst. för kulturvård, GBG:s universitet: *Badstugor i Falkenberg* (1994)
- Hägge, Eric: *Kommunalt sekel, Falkenbergs Stadsfullmäktige 1866-1965* (1966)
- Johansson, Ingeman m.fl: *Vinbergsortens Lantmannaförening 100 år* (2001)
- Jonsson, Leif: *Från egnahem till villa. Enfamiljshuset i Sverige 1950-1980* (1985)
- Kungliga bostadsstyrelsen: *Typritningskatalog* (1956)
- Larsson, Alrik: *En bok om Vinberg* (1972)
- Morup – Stafsinge hembygdsförening: *En bok om Stafsinge. Kust- och bondebygd med anrik herrgårdskultur* (1992)
- PRO Falkenbergs dokumentationscirkel: *Tider som flytt. En återblick på Herting, Hjortsberg och Skrea strand i Falkenberg*
- Rudberg, Eva, Svenska Turistföreningen: *Folkhemmets byggande under mellan- och efterkrigstiden* (1991)
- Stockholm AB Svenska Trähus: *Monteringsfärdiga svenska trähus*
- Tidskriften hem i Sverige: *Villabyggarboken* (1945)

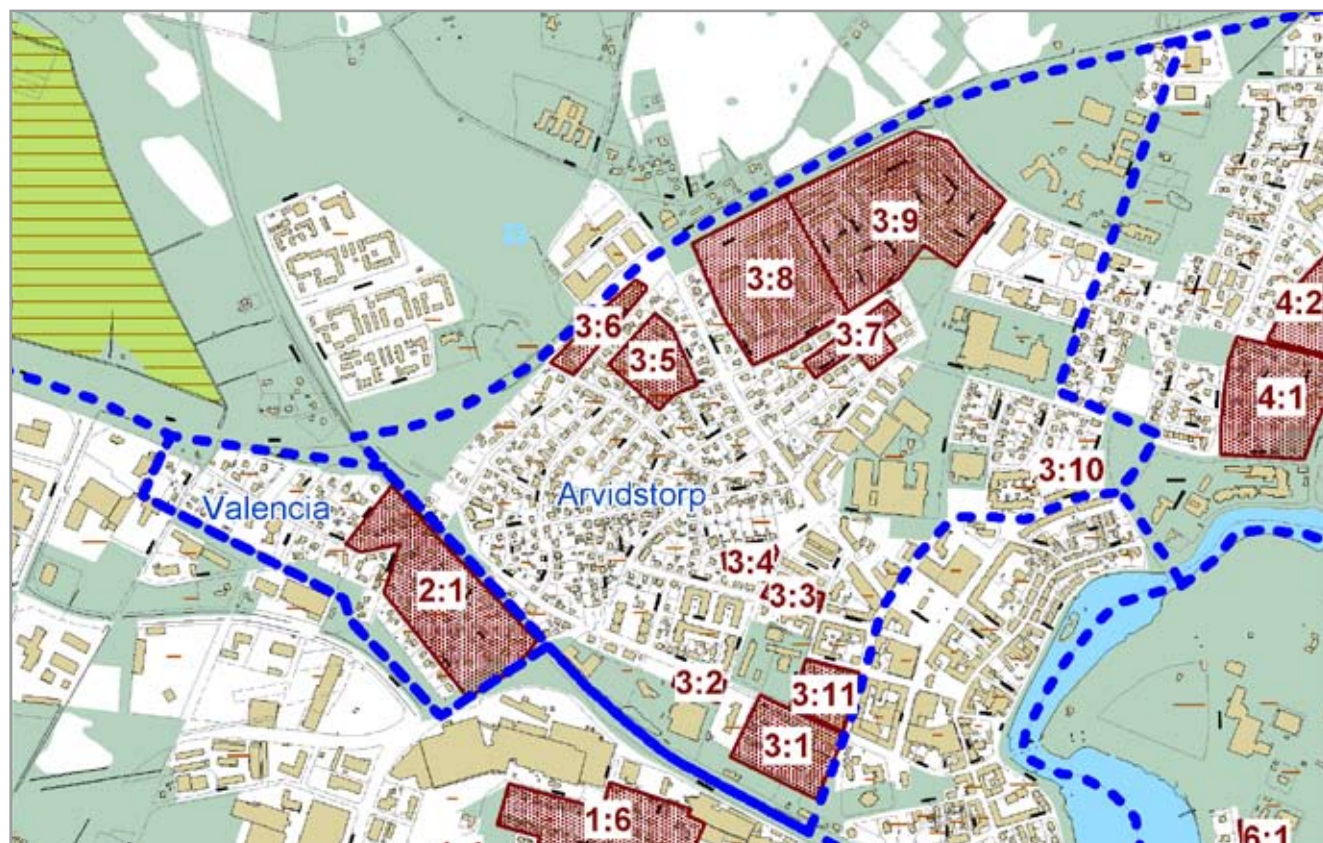
STADSDELSKARTOR MED VÄRDE-ENHETLIGA OMRÅDEN

1. Västra gårdet

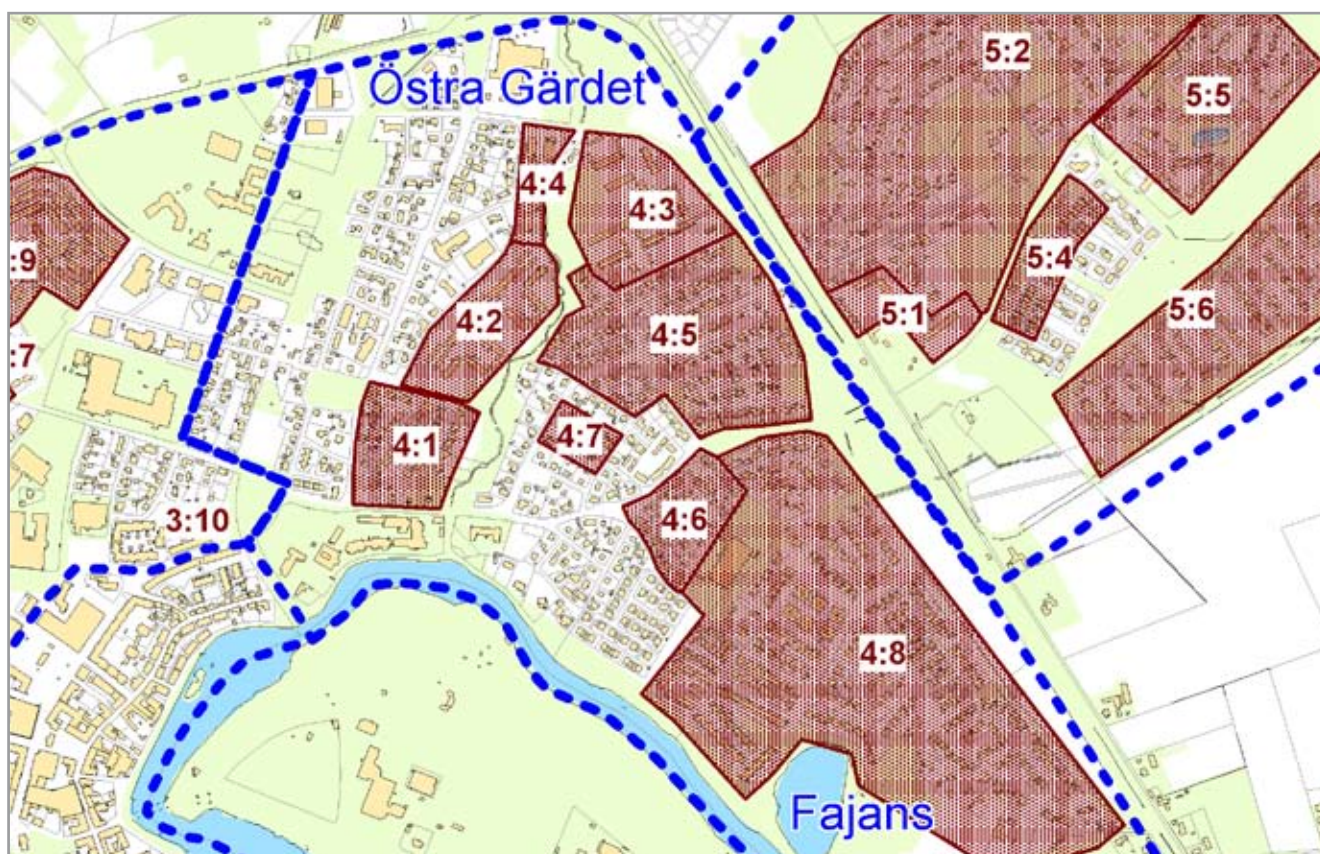

2. Valencia

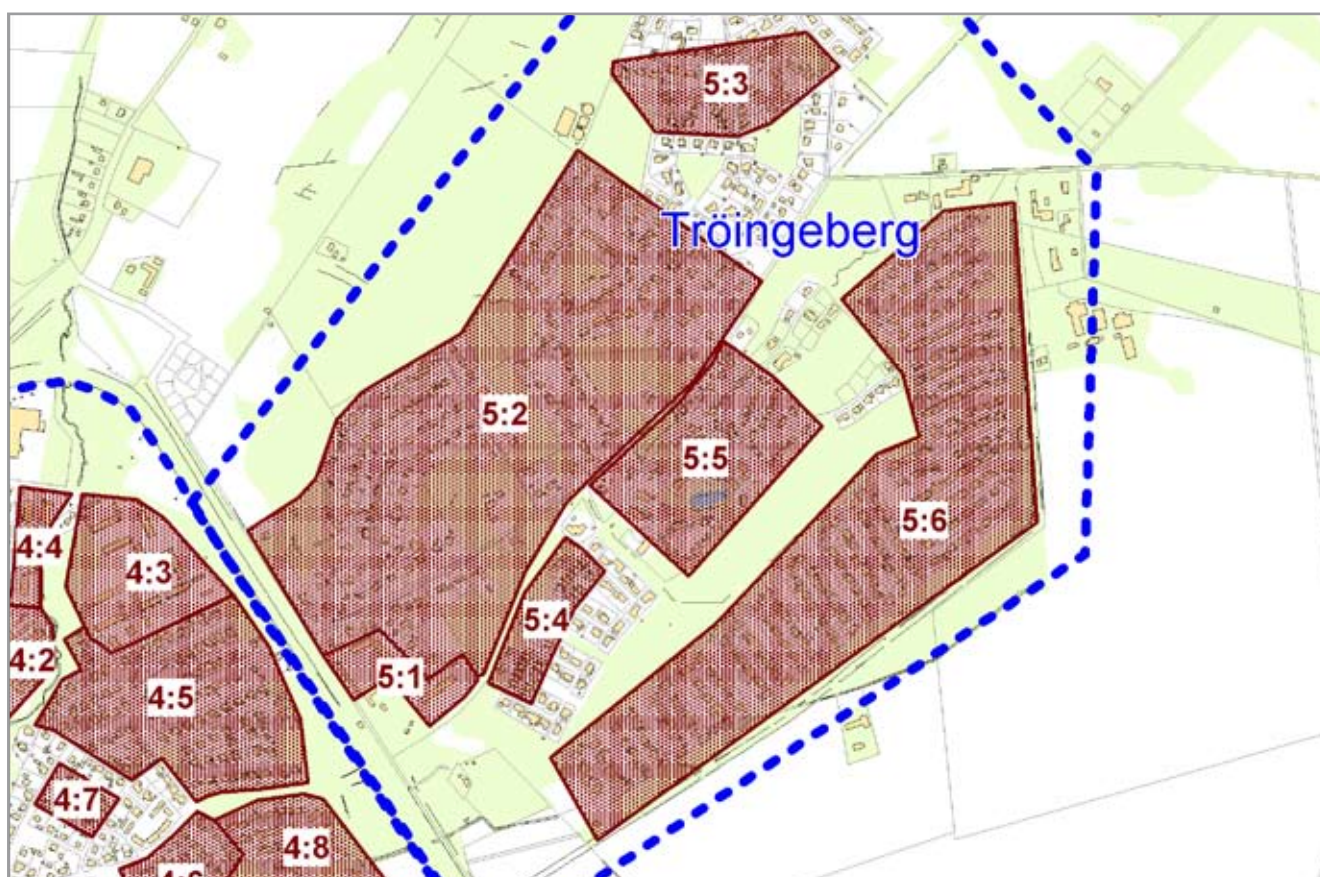
3. Arvidstorp och delar av centrala staden

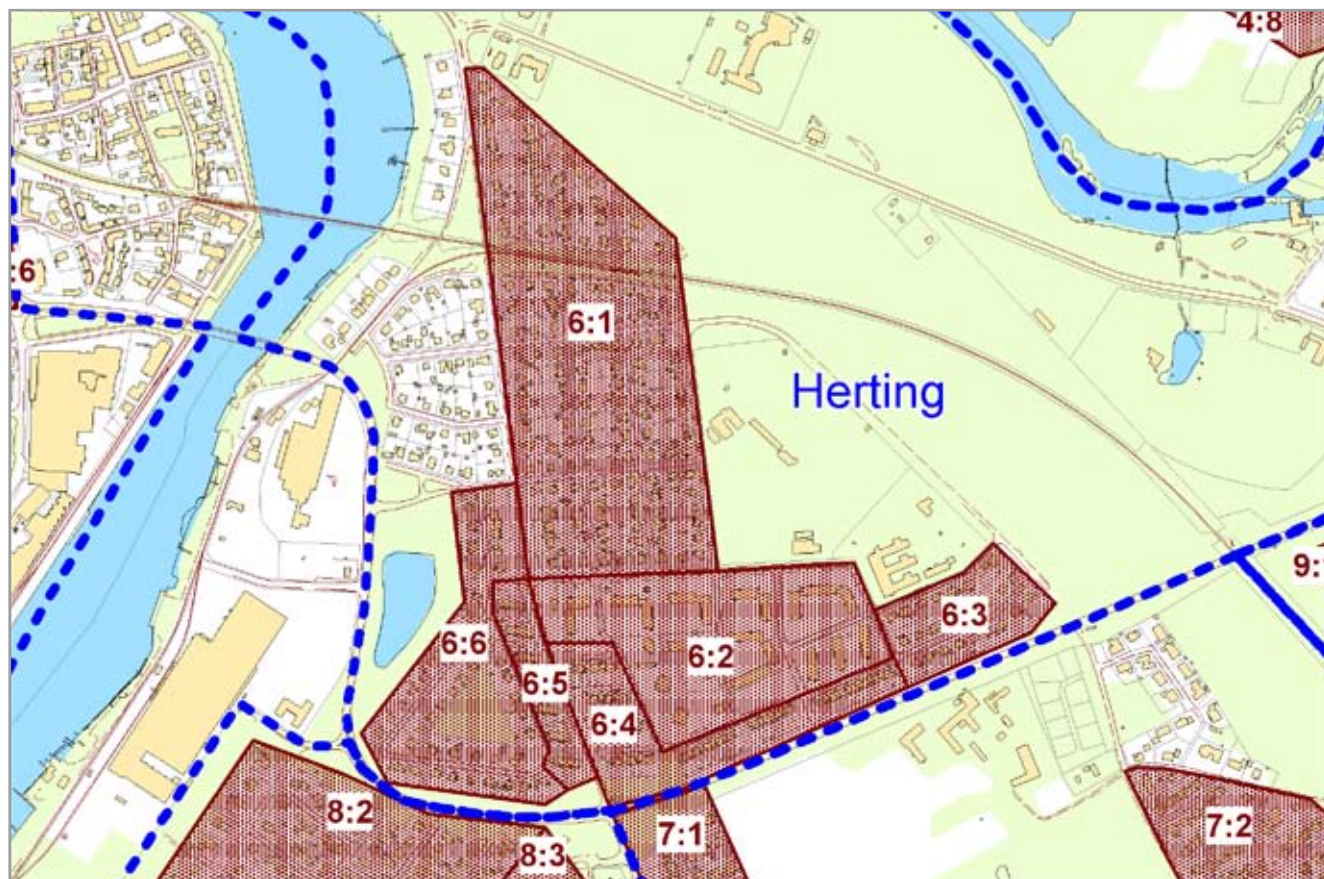
4. Östra gårdet och Fajans

5. Tröingeberg

6. Herting

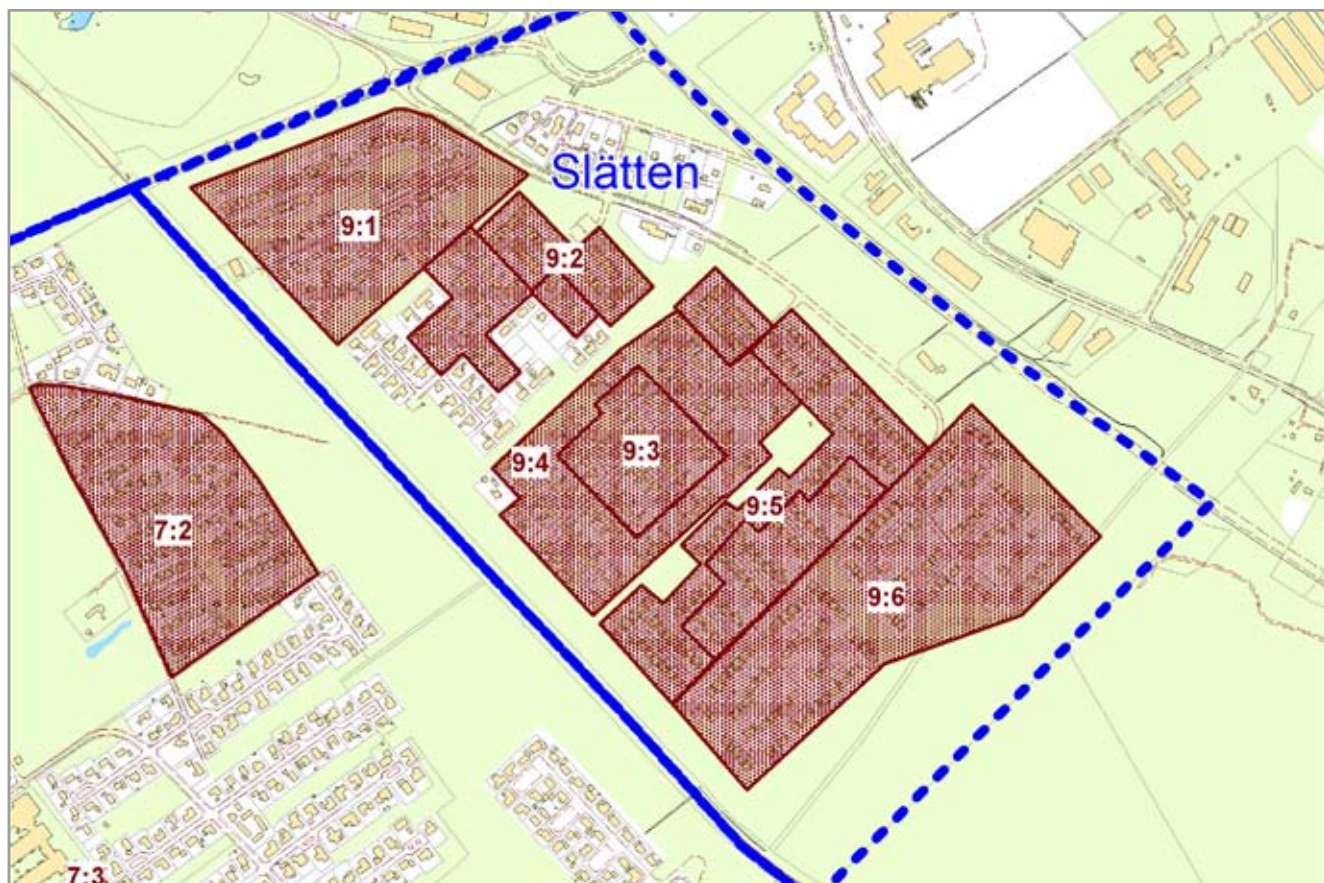

7. Hjortsberg / Kristineslätt

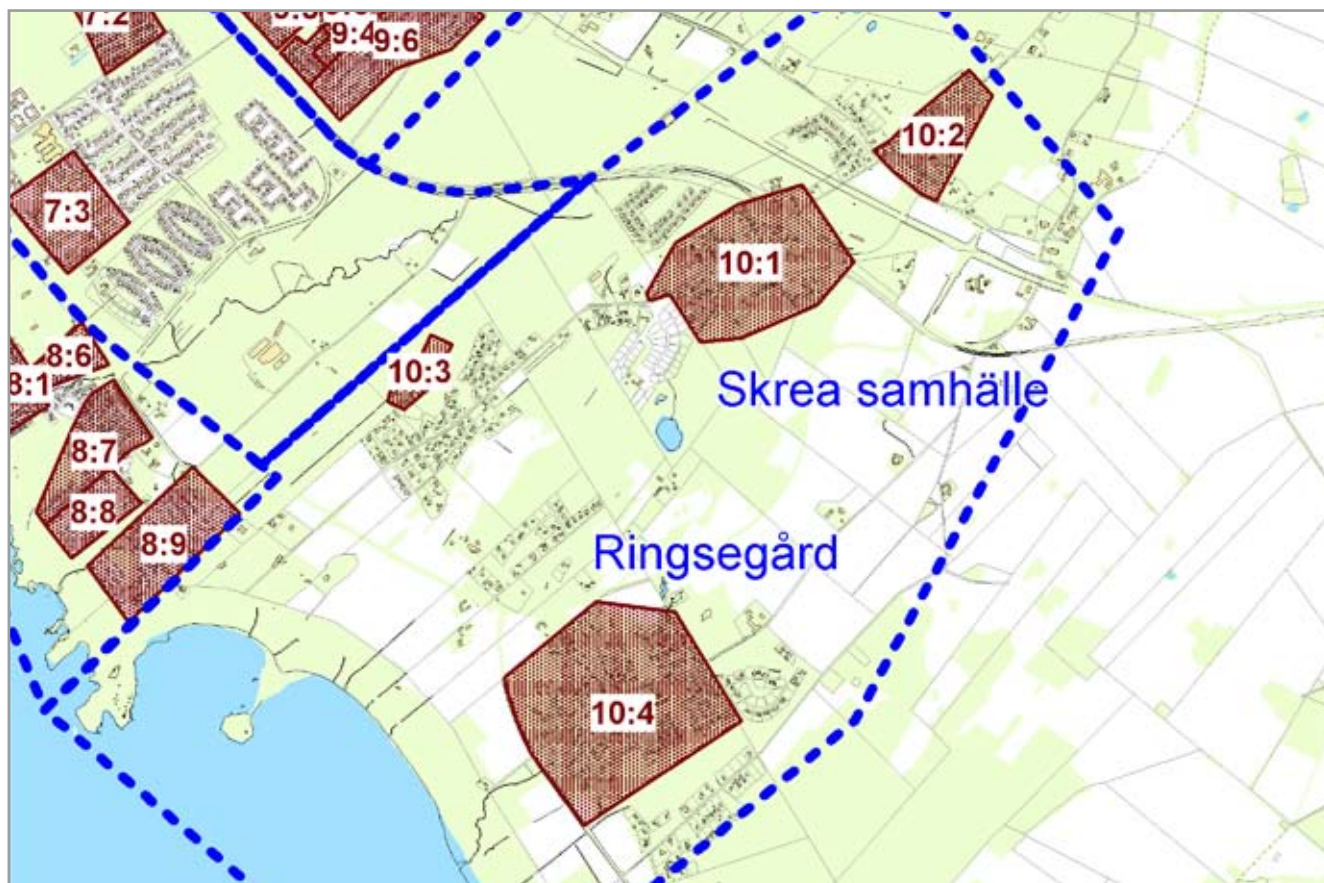
8. Skrea strand

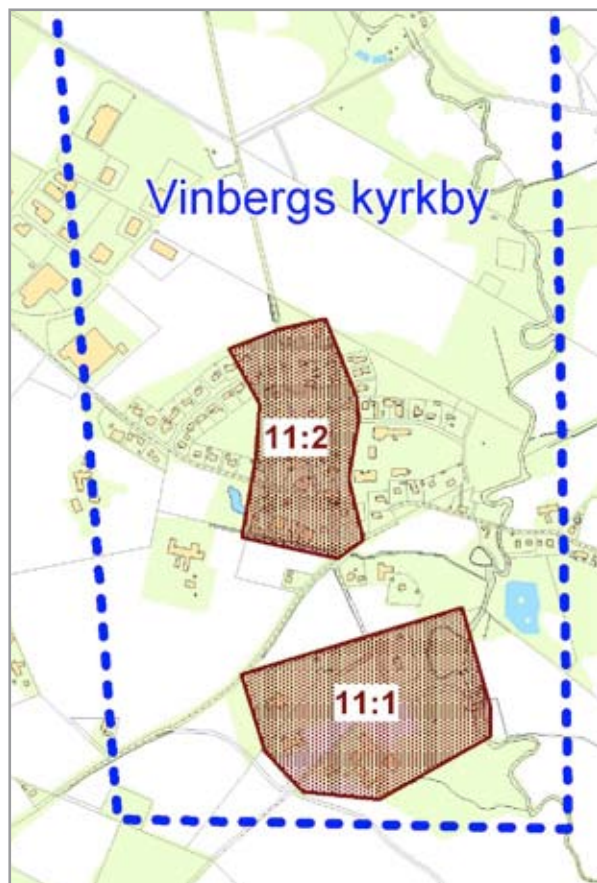
9. Slätten

10. Skrea samhälle / Ringsegård

11. Vinbergs kyrkby och samhälle

12. Skogstorp

